

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – Економіки, бізнесу і контролю
Кафедра – Економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – Економіка підприємства
Освітня програма – Економіка підприємства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «Організація і методика планування соціально-
економічного розвитку регіону (на прикладі Одеської
області)»**

ШИФР КРМ.ЕП.1.938-03.2.13

Здобувач Фролов В.С.

Керівник доц. Фрум О.Л.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від «12» грудня 2023 р., протокол №7

Завідувач кафедри економіки промисловості _____ проф. Павлов О.І.

Одеса – 2023 рік

**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ І
МЕНЕДЖМЕНТУ ім. Г.Е. Вейнштейна**

Факультет – Економіки, бізнесу і контролю
Кафедра – Економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – Економіка підприємства
Освітня програма – Економіка підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри
економіки промисловості
професор Павлов О.І.

«___» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА
Фролова Володимира Сергійовича

1. Тема роботи: ***«Організація і методика планування соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Одеської області)»***
затверджена наказом ***від 05 грудня 2022 р. наказ №938-03***
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи ***06 грудня 2023 р.***
3. Вихідні дані до роботи: законодавчо-нормативна база України, яка визначає правові основи регіональної політики в Україні і місце економічного планування в системі інструментарію державного регулювання економіки; теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів; періодичні видання; статистичні збірники; матеріали науково-практичних конференцій; інформація з мережі Інтернет.
4. Перелік питань, які потрібно розробити: 1. Теоретико-методичні засади організації і методики планування соціально-економічного розвитку. 2. Аналіз сучасного стану організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні. 3. Удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку Одеської області через застосування програмно-цільового методу.
5. Перелік графічного матеріалу: 1. Мета, завдання об'єкт і предмет дослідження. 2. Роль і чинники планування соціально-економічного розвитку 3. Алгоритм розробки програм і прогнозів соціально-економічного розвитку. 4. Характеристика методів бюджетного планування 5. Прогноз основних показників

соціально-економічного та культурного розвитку одеської області на 2023 рік. 6. Перлік програм соціально-економічного і культурного розвитку Одеської області на 2022 рік. 7. Аналіз виконання регіональних програм у 2022 році. 8. Перлік програм соціально-економічного і культурного розвитку Одеської області на 2023 рік. 9. Характеристика цільової програми. 10. Цільова програма «Здоров'я» на 2023-2026 роки.

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І.П.)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

2. Дата видачі завдання 31 серпня 2023 р.

Керівник _____ доц. Фрум О.Л.

Завдання прийняв до виконання _____ Фролов В.С.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№п/п	Назва етапів випускної роботи	Термін виконання етапів роботи
1.	Робота з літературними джерелами та розробка теоретичної частини випускної роботи	05.09.2023р. – 29.09.2023р.
2.	Збирання та обробка статистичних даних про результати управління в Одеської області	30.09.2023р. – 10.10.2023р.
3.	Виконання основної частини кваліфікаційної роботи	11.10.2023р. – 21.11.2023р.
4.	Оформлення кваліфікаційної роботи	22.11.2023р. – 04.12.2023р.
5.	Надання кваліфікаційної роботи на кафедру	06.12.2023р.

Здобувач _____ Фролов В.С.

Керівник роботи _____ доц. Фрум О.Л.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ. Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач _____ Фролов В.С.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра містить 127 сторінок, 5 таблиць, 5 рисунків, список використаних джерел з 54 найменувань, 10 додатків.

Метою виконання роботи є визначення напрямів удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіону (області).

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження є процеси організації і планування соціально-економічного розвитку регіону (області).

Предметом дослідження є напрями удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Одеської області).

Завданням роботи передбачено:

- розглянути теоретико-методичні засади організації і методики планування соціально-економічного розвитку;
- провести аналіз сучасного стану організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні;
- обґрунтувати напрям удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку Одеської області через застосування програмно-цільового методу.

За результатами роботи сформульовано висновки та пропозиції із застосування в організації і методиці плануванні соціально-економічного розвитку регіону (області) програмно-цільового підходу.

Одержані результати можуть бути використанні у практичній діяльності управлінських структур на рівні регіонального або державного планування.

Рік виконання роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

ABSTRACT

The master's thesis contains 127 pages, 5 tables, 5 figures, a list of used sources with 54 names, 10 appendices.

The purpose of the work is to determine the areas of improvement of the organization and planning methods of socio-economic development of the region (region).

The object of analysis, generalizations and research are the processes of organization and planning of socio-economic development of the region (region).

The subject of the research is directions for improving the organization and methods of planning socio-economic development of the region (on the example of Odesa region).

The tasks include:

- consider the theoretical and methodological foundations of the organization and methods of planning socio-economic development;
- to analyze the current state of the organization and planning methods of socio-economic development of regions in Ukraine;
- to justify the direction of improvement of the organization and planning methods of socio-economic development of the Odesa region through the application of the program-target method.

Based on the results of the work, conclusions and suggestions on the application of the program-target approach in the organization and planning methodology of the socio-economic development of the region (region) were formulated.

The obtained results can be used in the practical activity of management structures at the level of regional or state planning.

The year of performance is 2023.

The year of job protection is 2023.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	13
1.1. Теоретико-правові засади організації і методики планування соціально-економічного розвитку	13
1.2. Концепція побудови системи планування соціально-економічного розвитку	20
1.3. Методичні основи стратегічного планування в системі планування соціально-економічного розвитку регіонів	33
Висновок за розділом 1	43
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ	45
2.1. Аналіз практичних аспектів формування системи стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів України	45
2.2. Аналіз стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки	48
2.3. Аналіз організації і методики планування регіональних цільових програм Одеської області	55
Висновок за розділом 2	67
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ	69
3.1. Застосування зарубіжного опиту планування соціально-	69

економічного розвитку регіонів	
3.2. Напрями удосконалення методичних засад формування та реалізації регіональних цільових програм	76
3.3. Практичне застосування програмно-цільового підходу в плануванні соціально-економічного розвитку Одеської області	95
Висновок за розділом 3	102
ВИСНОВКИ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	108
ДОДАТКИ	114

ВСТУП

Актуальність теми. У сьогоdnішньому світі процес планування безпосередньо пов'язаний зі стратегічним менеджментом, для якого характерним є пріоритетний облік поведінки зовнішнього середовища, а завоювання й утримання конкурентної переваги розглядаються як засіб досягнення стратегічно значущих результатів. Таким чином, беззаперечним є твердження про те, що процес планування є інструментом, який допомагає підвищити надійність управлінських рішень. Відтак, його головне завдання – обґрунтування нововведень і змін у соціально-економічному розвитку певної території. У регіональному ключі ці зміни є основою синергетичного ефекту, який уособлює ефективність розвитку кожної окремої території у вигляді внеску до загального по регіону результату соціально-економічних відносин.

Нинішній стан соціально-економічного розвитку окремих територій показує, що їхнє функціонування в умовах непередбачуваності сьогоdnішнього періоду, змінною кон'юнктури ринку насамперед залежить від наявності в регіоні такої організаційної структури, яка могла б пом'якшити негативну дію зовнішнього середовища. При цьому важливо, щоб внутрішні можливості регіону відповідали або були адекватними вимогам ринкового середовища, що може бути досягнуто тільки за допомогою планування.

В розвинутих країнах світу найвищим ступенем розвитку регіональної політики, цивілізованим інструментом державного регулювання планомірного розвитку економіки, підтримки необхідних пропорцій є регіональне планування.

Студент	Фролов В.С.			КРМ.ЕП.1.938-03.2.13			
				Текстова частина	Стад		Стор.
						8	132
Керівник	Фрум О.Л.				ОНТУ		
Зав.каф.	Павлов О.І.						

Слід визнати, що з обранням Україною вектору ринкової економіки, суттєво зменшилась роль плану як інструменту державного регулювання соціально-економічного розвитку регіону. Але в умовах, коли ринкові регулятори не в змозі ліквідовувати «вузькі місця» регіонального розвитку, забезпечити соціальні гарантії населенню, що проживає на певних територіях, необхідно переглянути позиції щодо ролі, яку зможе взяти на себе регіональне планування в проведенні державної регіональної політики, в ефективному поєднанні загальнодержавних і місцевих важелів управління, в розширенні фінансового потенціалу територій для вирішення місцевих проблем.

Питання метододики і практики планування піднімалися практично у всіх працях провідних вчених з розміщення продуктивних сил. Однак, якщо раніше розглядалися питання раціонального поєднання галузевих і територіальних інтересів в плануванні, то тепер більша увага акцентується на зміцненні методологічних і організаційних основ процесу планування комплексного розвитку регіону.

Значним є внесок у теорію планування, у розробку сучасних концепцій регулювання соціально-економічного розвитку країни та її регіонів що його внесли вітчизняні вчені: Безверхнюк Т.М. [1], Беседін В.Ф. [2], Голинська О.В. [3, 4], Долішний М.І. [5, 6], Михасюк І.Р. [7], Приходченко Л.Л. [8], Щербина І.Ф.[9, 10] та інші.

Разом з тим, в управлінських теорії та практиці недостатньо в повній мірі вирішені питання суті регіонального управління, стану та можливостей використання його функціональних підсистем в сучасних умовах соціально-економічного розвитку. Більшість існуючих на сьогодні досліджень в Україні в сфері економічного планування носять оглядовий характер і зосереджуються на висвітленні окремих проблем. Сьогодні практично відсутні роботи, які визначали б нові організаційні і управлінські регулятори стимулювання територіального розвитку, такі, що знаходили б своє відображення в методології розробки програм соціально-економічного

розвитку регіонів України. Недосконалість планових механізмів стосовно нових умов господарювання визначають актуальність теми магістерського дослідження.

Таким чином, вивчення та розвиток концепції середньострокового програмно-цільового планування, механізмів його формування, функціонування і контролю мають як наукове, так і важливе практичне значення.

Мета і завдання дослідження. Метою виконання роботи є визначення напрямів удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіону (області).

Відповідно до поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- розглянути теоретико-методичні засади організації і методики планування соціально-економічного розвитку;
- провести аналіз сучасного стану організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні;
- обґрунтувати напрям удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку Одеської області через застосування програмно-цільового методу.

Об'єктом дослідження є процеси організації і планування соціально-економічного розвитку регіону (області).

Предметом дослідження є напрями удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Одеської області).

Методи дослідження. Досягнення мети дослідження базувалось на системному та програмно-цільовому підході до вивчення економічних явищ, зокрема теорії циклічності економічного розвитку, економічних систем, теорії адаптивності систем, економічному та стратегічному аналізі і прогнозуванні.

При виконанні роботи використано законодавчо-нормативну базу

України, яка визначає правові основи регіональної політики в Україні і місце економічного планування в системі інструментарію державного регулювання економіки; теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів; періодичні видання; статистичні збірники; матеріали науково-практичних конференцій.

За допомогою аналітичного методу здійснено відбір наукової інформації за темою магістерської роботи. Для аналізу законодавчих актів та інших нормативних документів використовувався системно-аналітичний метод. Економічно-статистичні методи використовувалися для комплексного дослідження та визначення тенденції виконання регіональних цільових програм. Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідними органами місцевого самоврядування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в системному характері дослідження і в обґрунтуванні необхідності і можливості посилення ролі процесів соціально-економічного планування в реалізації державної регіональної політики; визначені місця регіону в соціально-економічному плануванні за умов поступального руху національної економіки до цивілізованого ринку; обґрунтуванні організаційного механізму розробки стратегії соціально-економічного розвитку регіону; визначені принципів застосування програмно-цільового методу планування соціально-економічного розвитку.

До основного наукового результату, який становить особистий внесок автора в розробку досліджуваної проблеми, належить такий:

– отримало подальший розвиток застосування програмно-цільового методу планування в планування соціально-економічного розвитку регіону (області).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені та отримали схвалення на XI міжнародної науково-

практичної конференції «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» (Одеса. 17–18 жовтня 2023 р.).

Публікації. За результатами кваліфікаційної роботи опубліковано 1 наукова праця загальним обсягом 0,2 д.а., з них 0,1 д.а. належить особисто автору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1 Теоретико-правові засади організації і методики планування соціально-економічного розвитку

Згідно теорії управління перспективи розвитку кожного регіону визначаються обґрунтованим прогнозом та на його основі конкретними планами, спрямованими на обов'язкове виконання. Позитивний вплив на загальну систему планування економічного і соціального розвитку мають методологічні та методичні положення, що висвітлені в Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [11]. В законі визначені правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць. Законом також встановлений загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку. Законом визначені такі поняття як «державне прогнозування економічного і соціального розвитку» та «програма економічного і соціального розвитку».

Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів [12, с.12]. Державне прогнозування економічного і соціального розвитку – науково доведене передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та

соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку [13, с.112-114].

Раціональне планування є запорукою успішного реформування економічних процесів, скерованих на забезпечення стабільного економічного розвитку як кожного регіону, так і держави загалом. Своєю чергою, для підвищення ефективності та якості соціально-економічного розвитку регіону на всіх рівнях важливим є дотримання принципів системного підходу.

Розв'язання життєво важливих проблем розвитку суспільства, регіонів, галузей економіки, інституціональних одиниць та обґрунтування способів реалізації стратегічних і тактичних цілей здійснюється за допомогою планів соціально-економічного розвитку.

В Україні планування соціально-економічного розвитку здійснюється у формі розроблення та реалізації Державної програми економічного і соціального розвитку України. Правовою основою державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку є Конституція України, Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», інші нормативно-правові акти [14, 53].

Програма економічного і соціального розвитку України – документ, в якому визначаються цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни у стані економіки та соціальної сфери.

Державна програма економічного і соціального розвитку України розробляється щороку на короткостроковий період взаємоузгоджено з проектом державного бюджету України на відповідний рік. У програмі

конкретизуються заходи, передбачені в програмі діяльності Кабінету Міністрів, та завдання, визначені у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради про внутрішнє та зовнішнє становище України. Проект державної програми на наступний рік подається до Верховної Ради одночасно з проектом державного бюджету. Після затвердження парламентом Програма публікується в офіційних виданнях Верховної Ради та газеті «Урядовий кур'єр».

У державній програмі соціально-економічного розвитку України мають бути відображені:

- аналіз соціально-економічного розвитку країни за минулий та поточний роки і характеристика головних проблем розвитку економіки та соціальної сфери;
- вплив очікуваних змін зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної ситуації на економіку країни;
- цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку в наступному році;
- система заходів щодо реалізації державної політики з визначенням термінів виконання та виконавців;
- основні соціально-економічні показники, обсяги капітальних вкладень, показники державного замовлення та інші необхідні показники й баланси економічного та соціального розвитку, в тому числі в розрізі галузей економіки, АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя;
- перелік державних цільових програм, що фінансуються в наступному році за рахунок коштів державного бюджету;
- показники розвитку державного сектору економіки, зокрема отримання та використання доходів від розпорядження державним майном, ефективності використання об'єктів права державної власності, розвитку казенних підприємств [15, с. 28-29].

Суть системи планування соціально-економічного розвитку

розкривається таким чином:

- по-перше, це свідомо діяльність держави, спрямована на досягнення поставлених цілей;
- по-друге, це розроблення моделі досягнення бажаного й очікуваного рівня розвитку економіки та соціуму за умови одночасного визначення шляхів, способів і строків реалізації даної моделі [16, с.203-206].

Слід зауважити, що останнім часом в офіційних документах стали використовувати слово «програма», уникаючи слова «план».

З врахуванням вказаної заміни система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку складається з:

- прогнозів економічного і соціального розвитку України, Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на довгостроковий (на 10-15 років), середньостроковий (на 5 років) на короткостроковий (на наступний рік) періоди;
- Державної програми економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період;
- прогнозів розвитку окремих галузей економіки на довгостроковий та середньостроковий періоди;
- програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на короткостроковий період;
- програм розвитку окремих галузей економіки на короткостроковий період [15, с.52].

Державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку регіону базуються на таких основних принципах:

- еволюційність економічного та соціального розвитку – передбачає врахування того, що виробничо-економічні та соціальні процеси не відбуваються раптово, негайно. Для усвідомлення нових спрямувань, прийомів, змін суспільних відносин, втілення їх у життя необхідна зміна психології людей та людських відносин, а для цього потрібний певний період

часу. До небажаних негативних результатів приводять рішення, що спрямовані на негативні впровадження принципово нових змін у людських відносинах;

- цілісність – забезпечується розроблення взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць на коротко- та середньостроковий періоди;

- об'єктивність – прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку України розробляються на основі даних органів державної статистики, уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також звітних даних із офіційних видань Національного банку України;

- соціальна спрямованість – означає, що в прогнозних та програмних документах головна увага приділяється необхідності врахування інтересів людей, забезпеченню соціальних потреб;

- науковість, оптимальність – прогнозні та планові документи розробляють на основі використання економічних законів розвитку суспільства і в планах відображаються науково обґрунтовані, оптимальні рішення на рівні підприємства, окремої території, держави в цілому, які забезпечують досягнення максимального соціально-економічного ефекту.

Застосування наукового методу дозволяє об'єктивно оцінити тенденції, обґрунтувати перспективи розвитку регіону, розробити прогнози і техніко-економічне обґрунтування темпів і пропорцій росту, визначити пріоритетність в реалізації окремих рішень, що обумовлена державними та регіональними інтересами;

- пропорційність та збалансованість економічного розвитку – забезпечення потреб населення у виробництві продукції, надання послуг, що може бути реалізований в результаті загальнодержавного та загально

регіонального планування. Реалізація цього принципу передбачає:

- еквівалентний обмін результатів виробничої діяльності у всіх сферах народного господарства;
- рівновагу попиту та пропозиції, що стосується всіх галузей виробництва;
- раціональне співвідношення між мінімально необхідними потребами і наявними ресурсами;
- самостійність – регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розроблення, затвердження та виконання прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць [17, с.22; 18, с.44; 19, с.251].

Прогнозування та розроблення цих програм забезпечує координацію діяльності органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- гласність – прогностичні і програмні документи є доступними для громадськості. Інформування про цілі та показники цих документів забезпечує суб'єктів підприємницької діяльності необхідними орієнтирами для планування власної виробничої діяльності;
- дотримання загальнодержавних інтересів – органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні здійснювати розроблення прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку виходячи з необхідності забезпечення реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики та економічної безпеки держави.

Прогностичні та програмні документи розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, що склалася на певний адміністративно-територіальній одиниці, стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу

конкурентоспроможності вітчизняної економіки, аналізу досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших факторів.

Програми економічного та соціального розвитку на короткостроковий період розробляються на основі відповідних прогнозів. Програми мають бути комплексними, розроблятися на науковій основі, визначати цілі та пріоритети економічного та соціального розвитку, враховувати місцеві особливості діяльності підприємств кожної галузі, передбачати для виконання програм використання необхідних природних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів, передбачати також обґрунтування необхідних резервів у промисловості, сільському господарстві, транспорті для уникнення можливих соціальних та природно-кліматичних негараздів, мають враховувати досягнення конкретних позитивних зрушень в економічній діяльності та соціальному забезпеченні людей [19, с.87].

Такі програми мають бути оприлюднені та позитивно сприйняті населенням певної території, тоді будуть підтримані; виконання буде спрямовано на забезпечення реального економічного зростання в результаті конкретних дій органів регіонального управління, місцевого самоврядування та керівників підприємств. Таким чином, в програмах відображається відносна самостійність регіонів при вирішенні економічних, соціальних, екологічних проблем, як елемента державної регіональної політики.

Прогнози та програми економічного і соціального розвитку регіонів та територій розробляють відповідні місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Ці органи також контролюють виконання відповідних показників програм економічного і соціального розвитку кожної адміністративно-територіальної одиниці.

1.2 Концепція організації і методики планування соціально-економічного розвитку

Складовою планування соціально-економічного розвитку доречно виділити планування соціально-економічного розвитку регіонів, яке є цивілізованим механізмом реалізації державної регіональної політики і дозволяє спрямовувати у вигідне для регіону русло інтереси ділових кіл і громадськості конкретної території. Основні чинники, що обумовлюють процес розробки прогнозів соціально-економічного розвитку наведені на рис. 1.1.

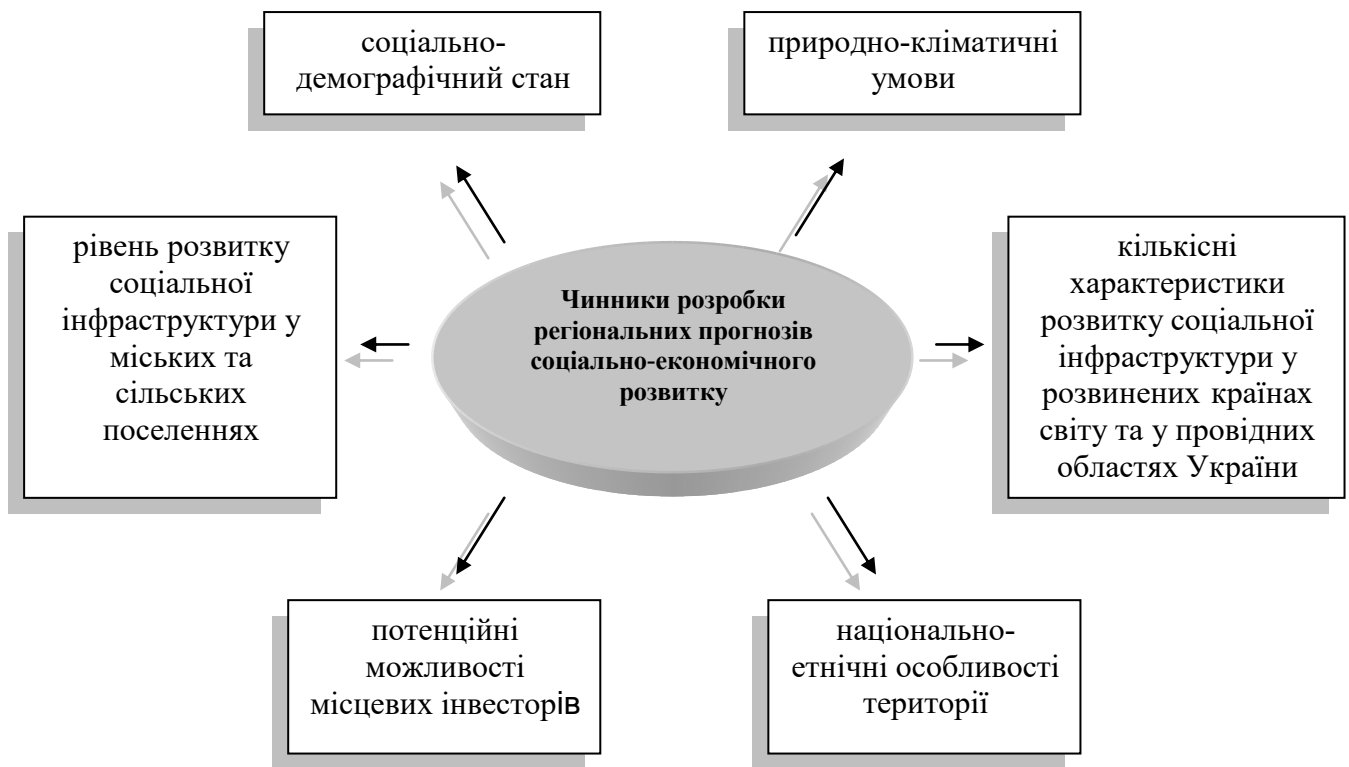

Рис. 1.1. Основні чинники розробки прогнозів соціально-економічного розвитку *

* Складено автором за [17, 38]

Базою прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є система досягнутих макроекономічних показників, державні соціальні стандарти і нормативи забезпеченості населення, національно-етнічні особливості регіону, характеристика розвитку соціальної інфраструктури,

можливості потенційних інвесторів та інвестиційна привабливість регіону.

Аналогічну структуру мають програми соціально-економічного розвитку регіону, які обов'язково узгоджуються з проектом державного плану (програми) економічного і соціального розвитку України на відповідний рік.

Обов'язкові елементи регіональних програм і прогнозів розвитку регіонів наведені на рис. 1.2.

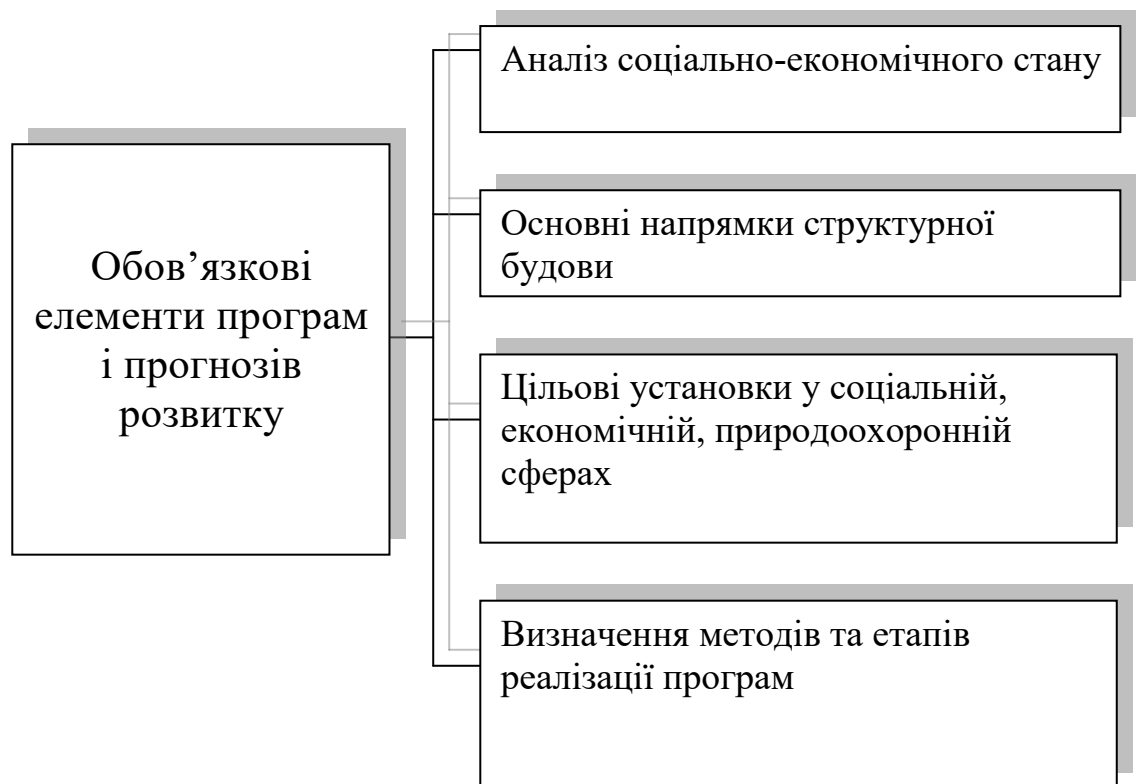

Рис.1.2. Обов'язкові елементи програм і прогнозів розвитку*

* Складено автором за [20]

Враховуючи складну структуру об'єкту планування, всю систему планування соціально-економічного розвитку регіону можна відобразити у вигляді цільової, функціональної, галузевої, забезпечуючої підсистем.

Розроблення планів соціально-економічного розвитку неможливе без використання системи показників. Останні дають кількісно-якісну характеристику соціально-економічним явищам і процесам. У плануванні соціально – економічного розвитку показник – це міра планового завдання, яка

забезпечує його кількісну або якісну визначеність [21, с.33].

Показники що використовуються у плануванні соціально-економічного розвитку, мають відповідати таким вимогам:

- бути придатними для реагування (укрупнення) та дезрегування (розукрупнення);
- бути чітко визначеними, вимірюваними, порівняними з показниками державної статистики [15, с.26].

Система показників має забезпечувати комплексну характеристику всіх аспектів функціонування економіки та має бути адаптивною (гнучкою), здатною відображати всі змінення стану об'єкта планування.

Показники соціально-економічних планів класифікуються за такими групами:

- натуральні й вартісні;
- кількісні й якісні;
- об'ємні й мережні;
- абсолютні й відносні;
- обов'язкові, розрахункові й інформаційні [21, с.164-179].

Натуральні показники характеризують речовий аспект відтворення, дають можливість установити пряму відповідність між обсягом виробництва в конкретно-речовій формі й обсягом потреб.

За допомогою вартісних показників вимірюються сукупні результати відтворення, передусім макроекономічні показники. При планових розрахунках необхідно враховувати індекси цін та інфляції.

Кількісні показники характеризують прямі безпосередні результати діяльності. Вони можуть бути об'ємними, тобто відображати обсяги виробництва або споживання, та мережними, тобто характеризувати розвиток мережі об'єктів різних сфер.

Якісні показники характеризують умови розвитку, ефективність, ступінь використання різних видів ресурсів. До якісних показників належать

норми й нормативи.

Абсолютні показники відображають кількісну характеристику процесів та явищ. Відносні показники (індекси, темпи зростання або спаду, темпи росту, питома вага) характеризують динаміку і структуру відповідних параметрів.

Обов'язкові показники є директивними, тобто такими, що потребують обов'язкового виконання, розрахункові показники призначено для обґрунтування основних параметрів плану, інформаційні показники за своєю суттю є індикативними [21, с.181-195].

Структура плану соціально-економічного розвитку – це сукупність його розділів. Кожен розділ плану характеризує конкретні напрями діяльності держави з реалізації економічної політики в плановому періоді. За останні роки в Україні під час трансформації соціально-економічних відносин зазнавали змін сутність, зміст і структура планів. Нині Державна програма економічного і соціального розвитку України на відповідний рік складається з таких розділів.

1. Загальні положення.
2. Аналітичний розділ.
3. Цільовий розділ.
4. Галузевий розділ.
5. Соціальна політика.
6. Державне регулювання економіки.
7. Основні показники.
8. Основні баланси національної економіки.
9. Соціально-економічний розвиток регіонів [22].

Показники плану соціально-економічного розвитку з метою надання їм адресного характеру групуються за відповідними розрізами. Вирізняють галузевий, відомчий, регіональний і програмний розрізи [10, с.358].

Таблиця 1.1

Види планування, які застосовуються в бюджетних установах

№ з/п	Назва	Характеристика
1	Нормативний	Має за основу використання заздалегідь встановлених норм та нормативів щодо показників, які плануються.
2	Метод коефіцієнтів	Передбачає застосування певних коефіцієнтів, які використовуються для коригування показників бюджету минулих періодів.
3	Методи обробки просторових, часових та просторово-часових сукупностей	Пов'язані в першу чергу із залученням більш складного математичного інструментарію щодо здійснення планування: багатофакторний регресійний аналіз з урахуванням часових змін, змін факторних ознак тощо.
4	Програмно-цільовий	Ґрунтується на прийнятті та затвердженні бюджетних програм, реалізацію яких покладено на відповідальних
5	Економіко-математичні	Використання інструментів математики та кібернетики для здійснення прогнозування та планування економічних явищ або процесів у суспільстві.
6	Метод системного аналізу та синтезу	Є взаємодоповнюючими методами планування та пов'язані з необхідністю розгляду одного й того ж явища з двох аспектів: 1) розподіл економічних процесів (систем, явищ) на складові та виявлення особливостей кожної із складових (аналіз); 2) пізнання сутності та планування економічних процесів (систем, явищ) через об'єднання складових елементів у єдине
7	Балансовий	Має на меті узгодження напрямів витрат з конкретними джерелами їх фінансування, та, у кінцевому підсумку, співставлення сукупних доходів із сукупними витратами.
8	Аналітичний метод	Полягає у дослідженні величини зміни показника у плановому періоді відносно минулого, та виявленні факторів, що здійснюють вплив на зміну його динаміки.
9	Метод прямого рахунку	Полягає у здійсненні детальних планових розрахунків кожного елементу доходів чи видатків бюджету.
10	Синхронний (симуляційний)	Полягає у логічному послідовному розробленні розпису надходжень і видатків об'єктів бюджетного планування з метою формування зведених бюджетів організації.
11	Послідовний (сукцесійний)	Передбачає розроблення бюджетів підрозділів нижчого рівня, виходячи зі зведених бюджетів організації.
12	Централізований («згори - вниз»)	Передбачає послідовну інтеграцію бюджетів підрозділів нижчого рівня у бюджети підрозділів вищого рівня і остаточно у зведені бюджети.
13	Децентралізований («знизу - вгору»)	Передбачає послідовну інтеграцію бюджетів підрозділів нижчого рівня у бюджети підрозділів вищого рівня і остаточно у зведені бюджети.
14	Зустрічний (комбінований)	Покликаний ліквідувати недоліки попередніх методів і передбачає передання згори вниз орієнтовних бюджетів, їхне опрацювання центрами відповідальності й передання у зворотному порядку для формування зведених бюджетів.

15	Стабільний (фіксований)	Передбачає формування обраних бюджетів на бюджетний період і відсутність жодних змін і коригувань протягом періоду виконання.
16	Гнучкий	Має на меті одночасне розроблення кількох варіантів бюджету для різних діапазонів ділової активності, що можуть бути досягнуті у межах релевантного періоду внаслідок впливу низки факторів (зміни рівня інфляції, курсу валюти,
17	Неперервний	Цей метод бюджетного планування рекомендується застосовувати за нестабільного середовища функціонування.

* Складено автором за [22]

Вади ринкового саморегулювання та державного втручання в економіку породжують складні соціально-економічні проблеми, вирішення яких пов'язане з використанням так званого програмно-цільового методу планування. Використання програмно-цільового методу планування передбачає: визначення проблеми та формулювання цілей; розроблення та реалізацію програми, спрямованої на досягнення цілей; систематичний контроль за якістю та результатами робіт, передбачених програмою; коригування заходів, спрямованих на реалізацію цілей [4, с.16-18].

У системі планування соціально-економічного розвитку програмно-цільовий метод планування реалізується через цільові комплексні програми. Цільова комплексна програма – це документ, в якому міститься визначений за ресурсами, виконавцями та строками здійснення комплекс заходів, спрямованих на досягнення цілей [23].

Класифікація цільових комплексних програм здійснюється за такими основними ознаками: за рівнем, складом, сферою впливу та реалізації; за характером і специфікою проблем і цілей; за термінами виконання. За рівнем, складом, сферою впливу та реалізації виділяють такі програми: міждержавні, державні, міжгалузеві, галузеві, міжрегіональні, регіональні, локальні. За характером і специфікою проблем та цілей розрізняють соціально-економічні, виробничі, науково-технічні, екологічні, інституціональні, регіональні й т. ін. програми. За термінами виконання програми поділяють на довгострокові (розраховані на період 5–10 років), середньострокові (1–5 років) і короткострокові (до 1 року) [11, с.198].

Проект програми має включати такі головні розділи: цільовий, зведений, організаційний. У цільовому розділі наводяться постановка та опис проблеми, а також способи розв'язання її. Конкретність, визначеність строків досягнення і реальність цілей забезпечуються за допомогою побудови дерева цілей. Воно є основою для визначення альтернативних засобів і методів досягнення цілей, побудови дерева рішень.

Функції, види та методи планування соціально-економічного розвитку

Планування включає аналіз, прогнозування соціально-економічного розвитку, визначення найраціональнішого варіанту розвитку, розробку і реалізацію заходів на досягнення визначених цілей. Кінцевим продуктом планування є план – документ, в якому визначено систему взаємоузгоджених завдань, об'єднаних спільною метою, визначеними термінами, методами і послідовністю досягнення.

Соціально-економічне програмування – це інструмент реалізації планових цілей, який дозволяє державі орієнтувати економіку через регулярний і комплексний вплив на її структуру відповідно варіанту соціально-економічного розвитку в рамках ринкового механізму [2, с.22-23].

Плани мають конкретні числові параметри, тобто планові показники, що відображають кінцеві цілі соціально-економічного розвитку, проміжні результати й витрати ресурсів для їхнього досягнення. Вони мають почасти політичний характер, відповідають політиці уряду, тобто в основі вибору шляху розвитку національної економіки не завжди лежать тільки економічні критерії. Плани створюються на основі прогнозів, з декількох варіантів вибирається один, найбільш прийнятний, іноді розробляється резервний, аварійний варіант плану.

Прогнозування – це по суті перша стадія планування, яка науково аргументує ймовірні тенденції і напрями стратегічного розвитку, а прогноз містить досить загальні контури визначених цілей і інструментів їх досягнення. Соціально-економічне планування здійснюється на всіх рівнях

управління (державному, регіональному, місцевому) [24, с.44].

Планування має базуватися на принципах науковості, системності, адекватності, рентабельності, гласності, об'єктивності.

Основні функції планування:

- визначення цілей і пріоритетів розвитку національної економіки, особливо в перехідний період її трансформації;
- забезпечення оптимального розвитку економіки (найкоротшого й найефективнішого способу досягнення поставленої мети);
- координація економічної діяльності суб'єктів господарювання (забезпечення інформацією, стимулювання й інші);
- гармонізація економічних інтересів суб'єктів господарювання [19, с.38].

З погляду обов'язковості виконання суб'єктами господарювання планових завдань розрізняють директивне, індирективне й індикативне планування.

Директивний план (від латинського «direktio» – прямий напрям) має силу юридичного закону, є адресним та обов'язковим для виконання.

Директивне планування – це спосіб управління економікою за допомогою розроблення обов'язкових для виконання завдань щодо виробництва й розподілу товарів і послуг. Директивне планування було формою твердого державного регулювання економіки в колишньому СРСР.

Основні риси директивного планування.

1. Базування на державній власності.
2. Втілення державної стратегії й пріоритетів, охоплення всіх сторін життя суспільства.
3. Прагнення вирішити не тільки макро-, але й мікропроблеми.
4. Обов'язковість виконання планів.
5. Директивний план для держави – інструмент реалізації економічної політики, для суб'єктів економіки – мета виробництва, тому що виконання

або не виконання плану спричиняє відповідно заохочення або стягнення.

6. Налагодження вертикально субординованих відносин в економіці (накази, директиви спускаються «зверху»).

7. Використання в основному адміністративних, прямих методів державного регулювання економікою [21, с.87-94].

Негативні наслідки застосування директивної політики на практиці:

- знищення конкуренції, створення умов для монополізму;
- відсутність мотивації виробництва;
- зниження ефективності виробництва, якості товарів;
- виникнення постійного товарного дефіциту;
- породження бюрократизму, волюнтаризму, корупції.

Директивне планування має багато спільного з директивним, а різниця полягає в тому, що в індикативному планування використовуються не тільки адміністративні, але й економічні важелі, не передбачаються як адміністративні покарання за невиконання плану, так і заохочення, пов'язані з перевиконанням плану (тобто матеріальні премії, першочергове виділення ресурсів та інші).

Найбільше поширення в системі планування одержало індикативне планування – це спосіб регулювання економіки за допомогою поставлених певних цілей, визначення пріоритетів розвитку економіки й застосування фінансових та інших стимулів для реалізації запланованого.

Світова економіка перейшла від директивного до індикативного планування, коли приватний сектор отримав достатньо широкий розвиток, що дало змогу на демократичній основі координувати позиції держави і приватного бізнесу.

Індикативні плани мають ряд особливостей, які суттєво відрізняють їх від планів директивних.

- індикативний план є набором рекомендацій, які не є обов'язковими;
- показники плану призначено для інформування суб'єктів

господарювання про цілі, пріоритети та наміри уряду держави;

- мобільний характер плану передбачає можливість його коригування відповідно до змінень на ринку;

- реалізація цілей здійснюється через систему правових та економічних регуляторів[17, с.5-6].

Із цього можна зробити висновок, що індикативне планування властиве економіці змішаного типу, тобто воно зумовлює сутність трансформації у сфері планування соціально-економічного розвитку.

Функції індикативного планування.

1. Визначення цілей і пріоритетів економіки.
2. Координація економічної діяльності суб'єктів господарювання.
3. Прогнозування соціально-економічного розвитку.
4. Визначення сфер ефективного вкладання капіталу.
5. Виявлення безперспективних у майбутньому областей і підприємств [17, с.7].

Починаючи з 90-их років індикативне планування переходить в стратегічну форму. Основні пріоритети розвитку в такій формі визначаються з врахуванням міжнародних інтеграційних процесів, обсягів і темпів зростання виробництва продукції, національного доходу, рівня життя населення, демографічних змін, можливостей науково-технічного прогресу.

Стратегічне планування, що здійснюється в країнах Європейського Союзу, США, Канаді, в останні роки і в Україні, розглядають як системний спосіб управління змінами, процес визначення та здійснення найбільш важливих дій, вивчення сильних і слабких сторін, потенційних загроз та можливостей розвитку. Стратегічне планування забезпечує виживання економічної одиниці будь-якого рівня на динамічному ринку шляхом виявлення та утворення довгострокової стійкої відповідності між цілями системи, її ринковими шансами та внутрішнім потенціалом.

Окремою складовою управлінського планування є планування

соціально-економічного розвитку регіонів, яке є цивілізованим механізмом реалізації державної регіональної політики і дозволяє спрямовувати у вигідне для регіону русло інтереси ділових кіл і громадськості конкретної території. Воно є наслідком об'єктивного процесу, формування регіонів обласного рангу, який визначається динамікою розвитку продуктивних сил, їхньою концентрацією, спеціалізацією інтеграцією і диференціацією. Саме ці процеси визначають з одного боку – утворення регіонів обласного рангу як окремих частин соціально-економічної системи України, а з іншого боку – відносно самостійних політико-економічних територіальних підсистем.

Основними напрямками регіонального планування є відтворювальний і проблемний напрями. Відтворювальний напрям відображає інтереси регіональної системи на всіх рівнях суспільного відтворення, сприяючи нарощуванню економічного потенціалу територіальних комплексів з високим рівнем локалізації та оптимальному розподілу матеріальних благ та послуг. Реалізується даний напрям через систему комплексного планування, яке в умовах національної економіки набирає вигляду програми соціально-економічного розвитку регіону [13, с.125].

Програма соціально-економічного розвитку регіону, будучи організаційно-економічним та інформаційно – аналітичним документом, втілює в собі положення економічної політики держави, вміщує систему цільових завдань і заходів органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з метою досягнення поставлених цілей у відповідному прогностичному періоді. Особливості регіонального економічного планування в тій чи іншій країні залежать від концепції, яка закладена в регіональній політиці.

Методи планування є сукупністю способів і прийомів, за допомогою яких забезпечується розробка і обґрунтування планових документів. У практиці соціально-економічного планування найчастіше використовують такі методи: аналітичний (метод системного аналізу); нормативний,

балансовий, програмно-цільовий та економіко-математичні.

Метод системного аналізу ґрунтується на розумінні національної економіки як складної відкритої динамічної організованої і керованої системи, що має формалізовану структуру, розвиток якої залежить від впливу внутрішніх та зовнішніх чинників. Застосування системного методу дозволяє розглядати регіон як складну динамічну систему, дослідити та на етапі планування передбачити вплив на розвиток економічних та соціальних процесів зовнішніх та внутрішніх факторів.

Нормативний метод планування ґрунтується на використанні у процесі розроблення показників плану системи техніко-виробничих, економічних, соціальних, екологічних норм і нормативів. Норми і нормативи за сутністю є якісними, відносними показниками. У планово-економічних обґрунтуваннях нормативи є своєрідною константою, яка робить можливим здійснення розрахунків двох типів. Можна визначити, по-перше, очікуваний результат за наявних ресурсів, по-друге, потребу в ресурсах для досягнення певного результату.

Сутність балансового методу в соціально-економічному плануванні полягає в застосуванні прийомів і розрахунків, які дають змогу узгодити потреби суспільства та засоби їх забезпечення. Завданням розроблення балансу є досягнення оптимальної відповідності (рівності) між сукупністю потреб і загальною сумою джерел їхнього задоволення. Залежно від виду балансу ресурсна частина й частина, яка характеризує потреби, можуть мати назви: «доходи – витрати», «пропозиція – попит», «надходження – розподіл» [25, с.8].

За масштабами об'єкта планування виокремлюють народногосподарські, галузеві, регіональні та ін.; за часовою ознакою – статичні та динамічні; за одиницями виміру – натуральні (матеріальні), вартісні (фінансові), трудові.

На державному рівні розробляють три групи балансів:

1) натуральні (матеріальні) баланси, які розраховують у натуральних та умовно-натуральних вимірниках – баланси попиту і пропозиції найважливіших видів продукції, паливно-енергетичний баланс, торговельний баланс тощо;

2) трудові баланси – зведений баланс трудових ресурсів, баланс зареєстрованого ринку праці;

3) вартісні баланси, які формуються в національній валюті, – бюджети всіх рівнів, платіжний баланс, баланс грошових доходів і витрат населення [21, с.55-62].

Основним вартісним балансом, який закладається в Програму соціально-економічного розвитку, є Зведений баланс фінансових ресурсів України. Такий баланс розробляють з метою визначення обсягів фінансових ресурсів держави на прогнозний період, можливостей їх використання для фінансування економічних і соціальних програм розвитку, встановлення оптимальних напрямів їх розподілу та використання. Він є інформаційною й аналітичною основою для розроблення та обґрунтування фінансової політики держави [26].

Програмно-цільовий соціально-економічного планування передбачає розроблення та реалізацію спеціальних державних і регіональних програм економічного, соціального, екологічного розвитку, системи державних цільових комплексних програм, які включаються як складові до Державної програми економічного і соціального розвитку.

Економіко-математичні методи соціально-економічного планування ґрунтуються на використанні спеціального економетричного інструментарію, економіко-математичних методів та моделей для оптимізації прогнозно-планових розрахунків і вибору найбільш ефективного варіанта виконання планових завдань.

1.3 Методичні основи стратегічного планування в системі планування соціально-економічного розвитку регіонів

Наукове вивчення даного питання допоможе зрозуміти сутність соціально-економічного прогнозування, соціально-економічного планування і державного програмно-цільового планування, як засобів формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни.

В історичному розрізі стратегічне планування було реакцією на очевидний безлад і короткозорість, породжені ринковими негараздами і плюралістичними підходами у розв'язанні проблем владою в країнах з ринковою економікою, таких як США, Канада, Велика Британія, Франція та ін. [27, с.91].

Однак слід висловити застереження щодо стратегічного планування. Передовсім стратегічне планування не варто вважати самоціллю чи панацеєю від усіх негараздів. Це не є догматична «ковдра» безпечного і безтурботного існування, оскільки процес стратегічного планування неперервний і з бюрократичної точки зору містить чіткішу регламентацію діяльності з постійним моніторингом виконання стратегічного плану – кінцевого продукту процесу стратегічного планування.

Стратегія – це свідомий процес, спрямований на визначення напрямку розвитку організації, регіону чи територіальної громади в умовах середовища, що змінюється [28, с.12]. Формування ж стратегії та складання плану щодо її реалізації визначається як стратегічне планування, що в системі державного управління надає управлінській діяльності довгострокового характеру.

Стратегічне планування – це систематичний процес, за допомогою якого організація, регіон чи територіальна громада прогнозує та планує свою діяльність на майбутнє, а саме процес постійного прийняття та коригування управлінського рішення у часі. Результатом цього процесу стає документ,

який спрямовує на досягнення поставлених цілей – це стратегічний план.

Стратегічний план допомагає:

- думати стратегічно (керівництво) й розробляти дієві стратегії (службовці);
- пояснити майбутні напрями політики (громадянам);
- встановити пріоритети (розвитку організації, регіону, територіальної громади);
- оцінити результативність і ефективність використання ресурсів, особливо бюджетних коштів;
- оцінити сьогоденні рішення у світлі майбутніх змін;
- забезпечити максимальну неперервність в організаційному контролі службовців (моніторинг);
- визначити основні організаційні проблеми;
- результативно діяти в мінливому середовищі;
- організовувати команду виконавців та експертів.

У державному управлінні стратегічне планування стосується, передусім, опрацювання та підготовки стратегій розвитку так званого державного простору, тобто країни, регіону чи визначеної території, оскільки кожна з цих територій має свого урядника, в обов'язки якого входить опрацювання такої стратегії розвитку [16, с.74].

У цьому контексті стратегічне планування, будучи формотворчим елементом системи управління, природно відтворює систему в собі, її елементи, надаючи їм власних параметрів і, як наслідок, стає підґрунтям виникнення та використання стратегічного управління в діяльності суб'єктів реалізації державної політики.

Питання про побудову цілей у державному регулюванні економіки належать до найактуальніших теоретичних і практичних проблем. Процес цілепокладання держави слід розглядати як сукупність певних стадій: визначення суспільних потреб та інтересів; ранжування цілей, соціально-

економічне прогнозування, формування концепції соціально-економічної політики, розроблення та реалізація макросоціально-економічних планів і цільових комплексних програм.

Визначення суспільних потреб та інтересів здійснюється через узагальнення та поєднання особистих, колективних і державних інтересів. Суспільним джерелом виникнення і фіксування цілей є потреби та інтереси людей. Ці вектори цілепокладання в державній економічній політиці є засадними для так званого громадянського суспільства. Різноманітність потреб, поглядів, підходів, мотивів та інтересів згідно із постіндустріальною концепцією розвитку є необхідною й бажаною, оскільки породжує в суспільстві той потенціал, який забезпечує його динамічний розвиток.

Обґрунтування цілей необхідне для їх чіткого визначення. Цілі формулюються на майбутнє, яке невідоме, ймовірнісне, альтернативне. Передбачати його доводиться на базі інформації про минуле. Все, що сталося в історії, нам відоме. А що буде, можна лише припускати, хоч аналіз певних тенденцій та закономірностей розвитку створює передумови для проникнення у майбутнє. Ясна річ, що без певного уявлення про майбутнє не можна здійснювати регулювання й будувати економічну політику взагалі.

Сама сутність державного регулювання потребує налагодженого механізму побудови цілей, у тому числі логічного просування від абстрактного загального передбачення (футурології) до конкретного прогнозування, а далі – до соціально-економічного планування та програмування.

Ієрархія цілей будується за принципом пріоритетів потреб та інтересів суспільства. Оцінка важливості та ранжування цілей здійснюється відповідно до політики пріоритетів. У даному контексті пріоритети – це найважливіші напрями соціально-економічної політики. Втілення продуманої політики пріоритетів сприяє виникненню цілого спектра позитивних екстерналій, завдяки чому створюються умови для досягнення супутніх цілей, розв'язання

суміжних проблем.

Центральною, визначальною вершиною дерева цілей є стратегічна ціль, що зумовлює якість самого суспільства, забезпечує збереження та вдосконалення його. Стратегічні цілі розгортаються в тактичні. Тактика визначає цілі й засоби, форми й способи діяльності, які найбільш відповідають конкретним обставинам на даний момент і забезпечують досягнення стратегічних цілей. Тактичні цілі, як правило, фіксують великі блоки дій. Оперативні цілі пов'язані з необхідністю запобігання загрози виникнення негативних явищ і подолання наслідків форс-мажорних обставин (стихійних лих, природних катаклізмів, техногенних катастроф, соціальних заворушень тощо).

Іноді стратегічну ціль називають головною, а підцілі, що уможливлюють досягнення її, – забезпечувальними. Є також градація цілей за масштабами – загальні (для системи) і часткові (для підсистем); за результатами – кінцеві та проміжні; за часом – довгострокові (віддалені), середньострокові (близькі) та короткострокові (безпосередні).

З метою втілення стратегічних, тактичних та оперативних цілей, а також визначення шляхів і засобів реалізації їх має формуватися концепція соціально-економічного розвитку. Концепція – це система поглядів на певні явища, а також спосіб розуміння їх, тлумачення, інтерпретації. Розроблення концепції є необхідною умовою послідовної та спадкоємної економічної політики. Вона повинна розроблятися на довго-, середньо- і короткострокову перспективу. Концепція ґрунтується на трьох основних елементах: аналізі стану економіки, аналізі цілей і виборі інструментів державного регулювання.

З аналізу стану економіки починається раціональна соціальна політика. Він має ґрунтуватися на показниках динаміки, структури, ефективності, міжнародних порівняннях, охоплювати весь спектр проблем функціонування економіки. Змістовний аналіз – необхідна передумова прогнозування.

Метою аналізу цілей і пріоритетів є зіставлення стратегічних, тактичних та оперативних цілей із можливостями економіки. Результатом такого зіставлення є коригування цілей, які підлягатимуть реалізації через соціально-економічні плани (програми) на довго-, середньо- і короткостроковий періоди. Цілі мають відповідати трьом основним вимогам: конкретність, визначеність у часі та реальність. Конкретність досягається встановленням кількісних і якісних орієнтирів (нормативів) – інформаційної бази для планово-економічних розрахунків, організаційних рішень, оцінки результатів діяльності державних органів і суб'єктів господарювання та контролю. Визначеність у часі передбачає формулювання спочатку головної цілі, потім – підцілей другого, третього і т.д. рівнів із зазначенням строків досягнення їх. Установлення цілей, які перевищують можливості економіки, може призвести до значних збитків і загострення соціально-економічних проблем. Тому цілі, підцілі та завдання мають бути реальними.

Відбір інструментів державного регулювання здійснюється з метою з'ясування необхідності та можливості застосування їх для досягнення відповідних цілей. Зокрема, стратегічною метою України, є побудова соціально орієнтованої ринкової економіки. Цей напрям, по суті, є вітчизняним трактуванням загальносвітової тенденції руху до постіндустріальної цивілізації, який має бути здійснений еволюційним, безконфронтаційним шляхом [22].

В умовах ринкових відносин і посилення економічної самостійності регіонів зростає потреба дослідження проблем управління соціально-економічними процесами з позицій не тільки макроекономіки, а й просторового аспекту розвитку. Проблемні питання розробки та реалізації стратегічного планування економічного розвитку регіону в Україні набувають в умовах трансформації ринкових відносин особливої актуальності. Стратегічний план дає змогу планувати з позиції завтрашнього дня адаптивний процес, у результаті якого відбувається постійне коригування прийнятих управлінських рішень, постійний контроль за їх

виконанням. Для ефективності стратегічного планування необхідне повне розуміння про майбутній стан регіону, чітко уявляти можливі перспективи. Далі у магістерському дослідженні розкриті основи ефективного стратегічного планування розвитку регіонів.

Стратегічне планування регіонального розвитку в Україні було запроваджено Законом «Про стимулювання розвитку регіонів» [29]. З цієї метою розроблено Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2015 р., у якій були визначені ключові проблеми розвитку регіонів: низькі інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність; нерозвинена виробнича та соціальна інфраструктура; зростання регіональних диспропорцій у сфері соціально-економічного розвитку регіонів; слабкі міжрегіональні зв'язки; нераціональне використання людського потенціалу

Процес ефективного стратегічного планування розвитку регіону можна розподілити на такі етапи:

- аналіз та оцінка регіонального стану;
- створення та опрацювання концепції розвитку регіону;
- визначення можливих шляхів, інструментів впровадження розробленого плану та створення найліпших умов для його реалізації.

Виходячи з послідовності стратегічного планування розвитку регіонів можна виділити наступні вимоги до ефективного та адекватного планування:

- узгодження терміну бачення стратегічного розвитку територіальної громади з часовими рамками стратегій вищих рівнів, а саме району та регіону;
- розробка стратегічного бачення економічного розвитку регіону й системи цілей на основі проблем та можливостей розвитку, стратегічних орієнтирів району та моделі економіки добробуту територіальної громади;
- обґрунтування поточних цілей з використанням проектного підходу, що передбачає планування необхідних ресурсів щодо реалізації проекту, терміну проекту, виконавців проекту, формуючи систему базових

індикаторів моніторингу і контролю виконання плану.

До компетенції регіональної та місцевої влади закономірно переходять функції планування та прогнозування соціально-економічного розвитку відповідних територій. Якщо за часів планово-централізованої економіки планування розвитку території здійснювалось союзними чи республіканськими структурами, то за сучасних умов регіони повинні самотійно, з урахуванням інтересів населення відповідної території, визначати економічні перспективи та управляти економічним розвитком. На жаль, сьогодні переважають стихійність та різний рівень інтенсивності опанування новими функціями регіональною владою.

В числі причин такої ситуації варто відзначити: відсутність єдиної загальнодержавної стратегії та тактики децентралізації управління; брак відповідних професійних знань та досвідчених фахівців з економічного розвитку в регіонах; низький рівень досвіду регіонального управління в умовах ринкової економіки.

Однак, головними перешкодами на шляху забезпечення ефективного регулювання регіонального розвитку в Україні є відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку; недосконалість нормативно-правової бази державного регулювання регіонального розвитку, недостатнє застосування інструментів державного регулювання, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій, низька інституційна та фінансова спроможність органів місцевого самоврядування щодо вирішення проблем територіальних громад, незавершеність формування та недосконалість моделі управління на регіональному та місцевому рівнях, відсутність стимулів до створення системи стратегічного планування, удосконалення процедур виконання владних повноважень.

Відсутність системного підходу до реалізації регіональної політики, тобто несприяння протягом тривалого часу органами влади поняття

«планування регіонального розвитку», призвели до неефективного застосування механізмів регулювання регіонального розвитку. Особливе місце у системі стратегічного планування повинні займати стратегії соціально-економічного розвитку. Україна має багато затверджених документів з назвами «концепція», «стратегія», «програма», у яких визначені й мета, і напрямки руху. Але в них викладено, що можна зробити для подолання кожної із проблем, а не те, що є достатнім для подолання їхньої сукупності. Також необхідно визначити, що стратегічне планування регіонального розвитку повинне законодавчо регулюватися. На жаль, жоден закон в Україні не визначає механізми стратегічного планування.

Прогресивним, на перший погляд, є Закон України «Про державне прогнозування й розробку програм соціально-економічного розвитку України» [11]. Головною і, мабуть, єдиною перевагою цього документа є вказівка на те, що процеси розробки і прийняття державного бюджету й національні програми соціально-економічного розвитку України повинні бути поєднані. Але, з іншого боку, у цьому документі не визначений механізм реалізації цієї процедури. Крім того, даним Законом передбачено обов'язкову взаємну узгодженість щорічних програм державного й регіонального рівнів. Проте ця узгодженість на практиці не досягається.

Більшість затверджених програм соціально-економічного розвитку територій не виконано в повному обсязі у зв'язку з недофінансуванням як з боку Уряду, так і з боку місцевих органів влади. Крім того, поки метою державної стратегії буде стабілізація макропоказників, яка не буде підкріплена детальним аналізом процесів і відповідних мотивацій, конкретними результатами на мезо-і макрорівні, доти Україна буде приречена на подальше неефективне використання й без того обмежених засобів.

Стратегічні цілі є чітким викладом того, чого регіон чи територія хочуть досягти в результаті вирішення критичних питань, вони є основою

для прийняття рішень щодо оперативних цілей та завдань. Кожна стратегічна ціль матиме більш ніж одну оперативну ціль, кожна з яких, у свою чергу, матиме кілька завдань для її досягнення.

Визначення стратегічних цілей повинно ґрунтуватися не на прийнятті бажаного за дійсне, а на тверезому відчутті реальності, базованому на глибокому дослідженні статистичних параметрів, що характеризують динаміку соціально-економічних процесів, та опитуваннях громадської думки та підприємницького середовища.

Оперативні цілі пов'язані з певною стратегічною ціллю і чітко визначають, що необхідно зробити для досягнення мети. Іншими словами, оперативні цілі є проектами, процесами та програмами, що утворюють ядро плану дій з відповідного критичного питання. Погоджуючи оперативні цілі, щодо кожної з них необхідно зазначити щонайменше дві речі:

- організацію, відповідальну за виконання (наприклад виконавчий орган місцевої влади чи інша організація);
- ймовірні джерела фінансування.

Якщо стратегічні цілі є нашими прагненнями – «чого ми хочемо досягти», то оперативні цілі визначають, «що ми збираємося для цього зробити». Тому стратегічні цілі мають бути такими, що «перекладаються» на мову конкретних оперативних цілей, тобто проектів, програм чи планових показників. В іншому випадку буде важко вимірювати, наскільки ми наближаємося до поставленої стратегічної мети, і майже неможливо визначити, які завдання чи дії наймовірніше принесуть бажані результати.

В Україні стратегічне планування регіонального розвитку було започатковане із затвердженням Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, в якій закладено основи системного підходу до формування регіональної політики.

Виконання стратегічних завдань, визначених у зазначеному документі, дало можливість:

- запровадити стратегічне планування регіонального розвитку на державному та регіональному рівні;
- завершити формування нормативно-правової бази щодо запровадження механізмів стимулювання розвитку регіонів із Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- сформувати та вдосконалити нормативно-правову базу, спрямовану на зміцнення фінансово-економічної основи територіальних громад, збільшення питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів [30].

Після завершення строку реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року підготовлена та затверджена постановою Кабінету Міністрів від 6 серпня 2014 №385 нова Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, яка визначає цілі державної регіональної політики та основні завдання центральних та місцевих органів влади і органів місцевого самоврядування, спрямовані на досягнення зазначених цілей, а також передбачає узгодженість державної регіональної політики з іншими державними політиками, які спрямовані на територіальний розвиток [22].

На сьогодні, незважаючи на наявне законодавство та розуміння проблем регіонального розвитку, не вдалося зменшити регіональні диспропорції, удосконалити системи управління, децентралізації та деконцентрації владних повноважень, посилити спроможність органів місцевого самоврядування щодо планування та реалізації власних стратегій розвитку. Причиною цього є недосконалість системи врядування та відсутність відчутного прогресу у проведенні реформи адміністративно територіального устрою, реформи державної служби в напрямі її професіоналізації, фіскальної децентралізації тощо.

Тому в Державній Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року визначені важливі цілі ефективного державного управління у сфері регіонального розвитку:

- удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на загальнодержавному та регіональному рівні;
- інституційне забезпечення регіонального розвитку;
- ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку;
- підвищення якості державного управління регіональним розвитком;
- посилення міжгалузевої координації в процесі формування та реалізації регіональної політики;
- реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Висновки до розділу 1

Протягом десятиріч вчені і практики відпрацьовують варіанти вирішення двох питань – забезпечення планової взаємодії різних напрямків функціонування економічного механізму на території та поєднання бізнесових і територіальних інтересів на межі важливих проблем: використання регіональних ресурсів, охорони довкілля, формування інфраструктури, підвищення рівня життя.

Вдосконалення комплексних територіальних планів, надання їм орієнтуючих функцій у формуванні структури господарства регіонів та розвитку горизонтальних зв'язків значно підвищує вимоги до регіональних перед планових досліджень. У зв'язку з цим необхідні високий науковий рівень перед планових обґрунтувань розміщення продуктивних сил, їх компетентно- пропорційний розвиток, використання методів врахування впливу науково-технічного прогресу на територіальний розвиток, широке впровадження розрахунків економічної ефективності запланованих заходів і функціонування регіональних господарських комплексів.

Розгляд різних поглядів щодо визначення поняття «регіональні програми» дозволяє охарактеризувати їх як сукупність економічних

відносин, які сприяють забезпеченню створення фінансової бази місцевих органів влади.

При дослідженні ролі планування соціально-економічного розвитку їх необхідно розглядати у двох аспектах: індикативному та стратегічному плануванні. Для детального аналізу можливостей та необхідності планування як інструменту державного та регіонального розвитку було проаналізовано систему, структуру та методи соціально-економічного планування. Кожен з розглянутих форматів має свої переваги і недоліки, що визначає необхідність розроблення науково-методичного забезпечення інституційного підходу на загальнодержавному рівні.

Стратегічне прогнозування здійснюється на основі оцінки об'єктивних факторів довгострокового характеру, сучасного соціально-економічного стану та передбачає визначення стратегічних орієнтирів економічного і соціального розвитку держави та її регіонів.

Стратегія, яка є управлінським резервом зміцнення економічної системи регіонів є одночасно дієвим інструментом реалізації соціального контролю за розвитком економіки. У досягненні конкретних операційних цілей стратегії важливе місце посідають цільові державні та регіональні програми, які забезпечують реалізацію окремих стратегічних пріоритетів. До того ж, цільові програми дають змогу сконцентрувати фінансові та інші ресурси регіону для розвитку найбільш перспективних сфер економічної діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз практичних аспектів формування системи стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів України

В Україні унормовано низку документів, що стосуються стратегічного планування й управління. Тобто ми можемо говорити про систему стратегічного планування й управління в Україні. Українське законодавство щодо стратегічного планування можна умовно поділити на кілька змістових блоків:

До першого блоку можна віднести документи для формування стратегічного планування, що приймалися в Україні на загальнодержавному рівні, зокрема: «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (Закон України), «Про державні цільові програми» (Закон України), постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України», Послання Президента України до Верховної Ради України: Європейський вибір, «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» та ін. [11, 31, 32, 33, 29].

Другий блок – нормативно-правові акти, спрямовані на розбудову стратегій регіонального розвитку: «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», «Про утворення Ради розвитку регіонів», укази Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», наказ

Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» [24, 10, 34].

Сюди ж можна віднести блок документів, що унормовують вироблення стратегій на рівні підрозділів влади територіальних громад та їх об'єднань: закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації» тощо [35,36].

Третій блок – стратегії галузевого розвитку: «Про затвердження Стратегії демографічного розвитку в період до 2015 року», «Про затвердження Порядку організації та фінансування стратегічного планування у сфері оборони і військового будівництва», «Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки», «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» [37, 38, 39].

Окремо слід наголосити на Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 року № 504-р. «Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України» [33]. Відповідно до зазначеного Розпорядження систему прогнозних і програмних документів складають довгострокові, середньострокові та короткострокові прогнозні і програмні документи, в яких відповідно до соціально-економічних та суспільно-політичних процесів, що відбуваються в державі, з урахуванням впливу зовнішньоекономічних та інших факторів і очікуваних тенденцій, визначаються цілі і пріоритети соціально-економічного розвитку та заходи, які необхідно здійснити для їх досягнення. Відповідно до зазначеного документу довгострокові прогнозні і програмні документи визначають

напрями розвитку, стратегічні цілі та структурні пропорції економіки і соціальної сфери.

З наведених позицій видно, що стержнем процесу управління соціально-економічними системами було і залишається є його планування. Прогнози, програми і плани, які розробляються на всіх рівнях національної економіки, – найбільш важливі інструменти реалізації політики відповідних суб'єктів управління. Вони дозволяють організувати чітку, продуману, всебічно обґрунтовану роботу для досягнення поставлених перед суспільством і суб'єктами господарської діяльності завдань (рис.2.1.):

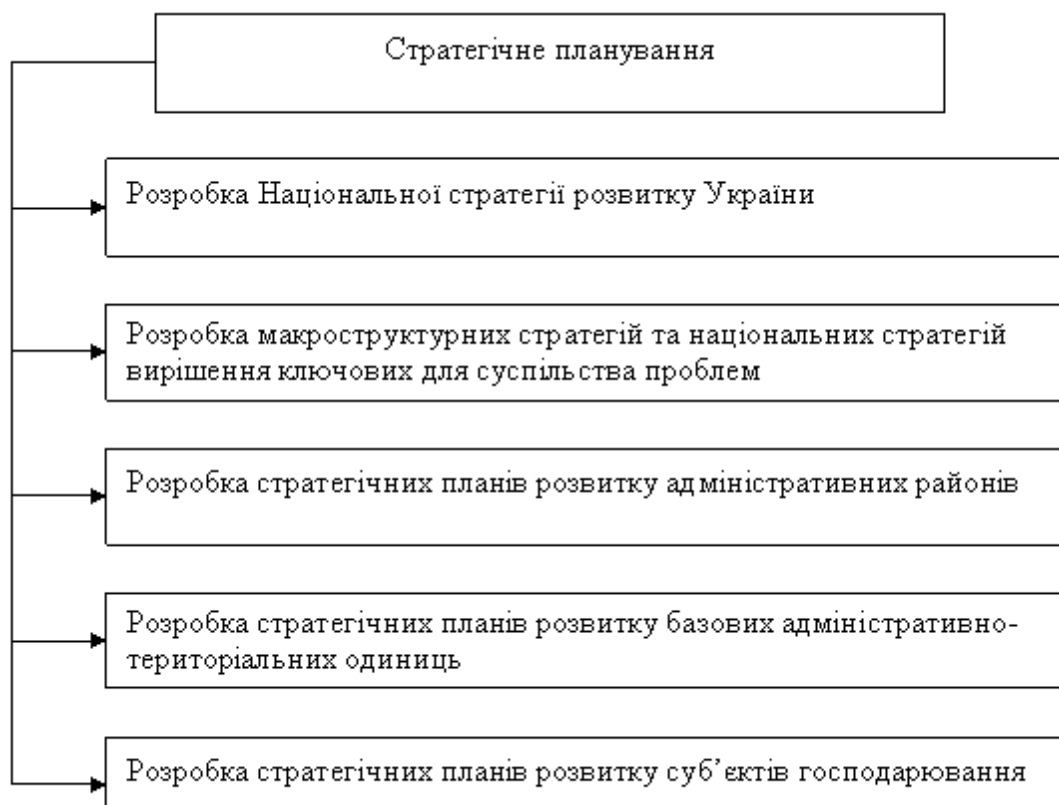

Рис. 2.1. Система стратегічного планування розвитку

* Складено автором за [18]

Вибір пріоритетних напрямів розвитку спирається на результати проведеного аналізу нинішнього соціально-економічного розвитку держави, виявлених потенційних можливостей щодо можливих перспектив розвитку

різних аспектів господарського клімату.

Розробка й застосування механізму оцінки реалізації стратегічних планів розвитку дозволить підтримувати і покращувати високі темпи економічного зростання, високий рівень функціонування соціальної компоненти економіки, що створить передумови для дієвої інтеграції усіх учасників ринкових відносин на умовах забезпечення гарантій щодо досягнення завдань майбутнього розвитку.

Слід зазначити, що розробка стратегії та стратегічного плану або прогнозу це різні, але взаємозалежні процеси. Стратегія сталого розвитку – це процес, який полягає в забезпеченні економічної та соціальної стабільності і спрямований на досягнення такого стану системи., який може зберігатися тривалий час за допомогою властивих і регулюючих засобів.

Моніторинг необхідно розглядати як ключовий елемент у структурі механізму реалізації стратегії, що підтверджено зарубіжною практикою та дозволяє забезпечити не тільки якість реалізації самої стратегії, але й розвиток соціально-економічної сфери країни – як головної мети загальнодержавної політики

Таким чином, управління механізмом моніторингу залежить від організації дії та використання інструментарію за визначеними функціями та принципами, що є основою ефективної та якісної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку за умов належного контролю та оцінки.

2.2. Аналіз стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки

Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області на період 2021–2027 роки (далі – Стратегія) розроблена на виконання доручення Президента України та рішення розширеного засідання регіонального комітету з економічних реформ.

До цього, у 2007 та 2011 роках в регіоні вже були розроблені та затверджені Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2015 року та 2019 року. Вочевидь, що за час, що сплинув, відбулися кардинальні зміни в політиці, економіці, соціальній сфері. Економічна криза, впроваджувані в країні реформи – земельна, податкова, пенсійна – зумовили необхідність внесення коректив у розробку як на державному, так і регіональному рівні програмних та прогнозних документів, у тому числі і стратегії соціально-економічного розвитку регіонів.

При цьому в основних напрямках розвитку України, які окреслені у проекті Державної програми соціально-економічного розвитку України ще на 2020 рік та у проекті Державного бюджету країни на 2020 рік, робиться акцент на перехід від ручного управління до середньострокового планування за допомогою довгострокових прогнозів.

Означене викликало необхідність розробки в Одеській області нового стратегічного документа щодо соціально-економічного розвитку регіону, який відповідає вимогам часу і враховує зміни, що відбувалися та відбуваються в Україні. Отож, мета розробки Стратегії полягає у визначенні цілей, завдань, пріоритетів і напрямків сталого економічного та соціального розвитку Одеської області до 2027 року з урахуванням потреб та інтересів мешканців регіону.

Стратегія визначає головну мету економічного та соціального розвитку області – перетворення Одещини в регіон з високим рівнем життя населення та умовами для гармонійного розвитку особистості на підставі модернізаційної і інвестиційно-інноваційної моделі, яка одночасно забезпечить посилення конкурентних переваг регіону.

При цьому вона не визначає конкретні напрямки діяльності місцевої влади в тому, що стосується поліпшення умов і забезпечення розвитку регіону, але чітко вказує на те, що органи місцевого самоврядування та виконавчої влади відіграють ключову роль у визначенні напрямків розвитку

регіону. Саме вони повинні прагнути підвищення ефективності використання потенціалу регіону, забезпечувати умови для його розбудови, усунення перешкод на шляху досягнення стратегічних пріоритетів.

Стратегія розглядається як плановий документ найвищого рівня в регіоні, а отже її реалізація вимагає зосередження відповідних ресурсів. Очікується, що зусилля владних структур, громадськості, наукових кіл будуть націлені на успішну реалізацію передбачених стратегією пріоритетів та заходів.

Досягнення стратегічної мети передбачає:

- скорочення диспропорцій у соціальних показниках районів та міст області, у тому числі заробітній платі;
- збільшення обсягу інвестицій в основний капітал при одночасному зниженні диспропорцій за цим показником між галузями, районами та містами області;
- створення умов для сталого розвитку міст та районів, підвищення рівня життя населення, подолання бідності, формування середнього класу на основі підвищення економічного потенціалу регіонів;
- забезпечення дотримання визначених державних соціальних гарантій стосовно кожного громадянина незалежно від місця його проживання;
- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад, посилення мотивації органів місцевого самоврядування щодо зміцнення місцевих бюджетів;
- зміцнення матеріальної бази органів місцевого самоврядування та підвищення їх ресурсного забезпечення.

Досягнення цілей, що визначені Стратегією економічного та соціального розвитку Одеської області на 2021–2027 роки, затвердженої рішенням Одеської обласної ради від 28.10.2019 №272-V, базується на створенні умов для ефективного вирішення існуючих проблем за допомогою програмно-цільового методу у системі планування розвитку регіону [40].

Безпосередніми виконавцями завдань, які пов'язані із впровадженням на практиці положень Стратегії, є місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування Одеської області. Їх діяльність полягатиме у створенні умов для стимулювання та спрямування дій суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності відповідно до Стратегічних цілей, пріоритетів та завдань.

Одним з дієвих інструментів реалізації Стратегії є укладання угоди щодо регіонального розвитку Одеської області між Кабінетом Міністрів України та Одеською обласною радою, яка визначатиме відповідні спільні заходи щодо регіонального розвитку.

Основним правовим механізмом реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку Одеської області є Конституція України, а також нормативно-правова база, що регламентує питання:

- здійснення функцій виконавчої влади та місцевого самоврядування (передусім, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації») [35,36];

- коротко-, середньо- та довгострокового прогнозування (Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Концепція вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України, постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету») [39].

Вирішення проблем економічного характеру здійснюватиметься за допомогою Податкового та Бюджетного кодексів України, а також законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують державну регіональну політику – Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [41, 42, 30].

Основою організаційного механізму реалізації Стратегії економічного

та соціального розвитку Одеської області є:

1. Формування інститутів соціального партнерства та розвитку механізмів і форм комунікації органів державного управління, бізнесу та суспільства.

Учасниками комунікаційного процесу є:

- центральні органи державної влади України;
- органи виконавчої влади та місцевого самоврядування Одеської області;
- регіональні галузеві асоціації та об'єднання підприємців і господарюючих суб'єктів;
- суб'єкти господарювання;
- суспільні організації, політичні партії;
- населення регіону.

2. Система програмно-планових документів з управління розвитком регіону:

- середньострокові прогнози розвитку Одеської області;
- щорічні програми соціально-економічного розвитку області та адміністративно-територіальних одиниць;
- цільові програми розвитку підприємств, установ та організацій, галузей виробництва та соціальної сфери, що розроблені згідно із Стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку області на період до 2020 р.;
- бюджети адміністративно-територіальних одиниць;
- угоди щодо регіонального розвитку між Одеською обласною радою та Кабінетом Міністрів України, що визначатимуть спільні заходи щодо регіонального розвитку;
- програми подолання стану депресивності окремих територій;
- контроль за ходом реалізації Стратегічних пріоритетів і коригування на цій основі цілей, завдань та конкретних дій;
- періодична оцінка ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових та ін.),

які необхідні для реалізації заходів Стратегії;

- здійснення постійних контактів з центральними і місцевими органами влади для виявлення і розв’язання загальних проблем із застосуванням організаційно-правових норм, передбачених чинним законодавством.

Економічний механізм реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку області передбачає:

- формування сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку регіону;
- забезпечення пріоритетного розвитку інноваційно орієнтованих галузей економіки;
- підтримку власного виробника промислової продукції;
- сприяння фінансовому оздоровленню підприємств;
- створення сприятливих умов формування ефективного власника;
- створення конкурентного середовища шляхом підвищення економічного потенціалу регіону;
- спрямування коштів бюджетів усіх рівнів на фінансування заходів, що мають пріоритетне соціальне значення для регіону;
- сприяння збільшенню обсягів фінансування на проведення наукових розробок та їхнє впровадження у виробництво;
- сприяння залученню кредитів банків та небанківських установ, коштів недержавних цільових фондів, лізингових компаній та ін. для здійснення пріоритетних заходів соціально-економічного розвитку регіону, впровадження новітніх технологій, інноваційних проектів.

Інформаційний механізм реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку області передбачає:

- запровадження інформаційного моніторингу соціальних та економічних процесів розвитку регіону;
- забезпечення відкритості, гласності діяльності органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- здійснення заходів щодо участі громадян і громадських об'єднань в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- забезпечення широкої інформованості населення щодо рішень, які приймаються органами виконавчої влади з вирішення соціальних та економічних питань;
- широке та об'єктивне висвітлення у засобах масової інформації змісту Стратегії розвитку, ходу її виконання, зокрема шляхом подання інформації щодо змін у соціально-політичній, економічній, освітній, правовій, науково-технічній ситуації в області;
- створення ефективної системи взаємної інформації між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як по горизонталі, так і по вертикалі щодо ходу реалізації Стратегії розвитку, шляхів вирішення проблемних питань.

Якщо говорити про бачення майбутнього, то воно полягає у тому, що Одеська область – це розвинений регіон з високим рівнем життя населення, в якому кожна людина відчуває себе всебічно захищеною і впевненою в майбутньому своїх дітей, має вільний доступ до усіх соціальних благ та культурних надбань народу.

Крім того, Одещина – це регіон сталого економічного та соціального розвитку усіх її адміністративно-територіальних одиниць, в якому практично відсутні внутрішні диспропорції. Економіка області динамічно розвивається на основі сучасних науково-інноваційних екологічно-безпечних технологій і забезпечує високі соціальні стандарти життя

Окремо виділена стратегічна місія, яка полягає в наступному: Одеська область – провідний регіон України, зразок суспільно-політичної стабільності, сприятливого бізнесового середовища, активного міжнародного співробітництва та відкритої влади

У відповідності до стратегічної місії визначена стратегічна мета – досягнення Одеською областю європейських стандартів життя населення та

динамічного розвитку територіальних громад на основі визначених пріоритетів та консолідації зусиль влади, бізнесу і громадськості для їх реалізації

2.3. Аналіз організації і методики планування регіональних цільових програм Одеської області

Метою аналізу ситуації, що склалася в області з виконання програм, передбачалося з'ясувати, чи вирішені проблеми, заради яких вони приймалися, та які фінансові ресурси для цього були залучені. Інформація щодо реалізації основних програм, яку, було отримано від відповідальних виконавців, дала привід для роздумів і щодо кількості програм і щодо фактичного фінансування по відношенню до запланованих показників.

Основні показники соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2023 рік представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2023 рік*

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік прогноз	2023 рік до 2022 року, %
Індекс промислової продукції, відсотків	107,0	55,0	110,0	+55,0в.п
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн.	94 699,0	55 000,0	73 000,0	+ 32,7
Індекс сільськогосподарського виробництва, відсотків	192,0	77,2	121,2	x
Валова продукція сільського господарства у всіх категоріях господарств у цінах 2016 року, всього	33 106,4	25 555,6	30 977,5	121,2
у т.ч. рослинництва	30 308,0	23 027,0	28 475,6	123,7
тваринництва	2 798,4	2 528,6	2 501,9	98,9
Сальдо торговельного балансу, млн дол. США	- 202,6	+112,0	+44,0	x
Обсяг експорту товарів - всього, млн дол. США	1 697,8	2060,0	2100,0	101,9
Обсяг експорту послуг - всього, млн дол. США	946,3	460,0	474,0	103,0
Обсяг імпорту товарів - всього, млн дол. США	2311,1	2070,0	2180,0	105,3
Обсяг імпорту послуг - всього, млн дол. США	535,6	338,0	350,0	103,6
Обсяг прямих іноземних інвестицій - всього, млн дол США	1 502,9	1 247,5	1 264,0	101,3

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік прогноз	2023 рік до 2022 року, %
Обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування у фактичних цінах, млн грн.	18 853,7	4 500,0	10 500,0	+ 133,3
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн.	35 693,3	7 200,0	23 000,0	+219,5
Введення в експлуатацію загальної площі житла за рахунок усіх джерел фінансування, тис. м ²	1 038,9	650,0	880,0	+35,4
Оборот роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб) - у фактичних цінах, млн грн.	105 796,4	70 900,0	95 000,0	+34,0
Індекс споживчих цін, %	110,4	127,0	130,0	- 3,0 в.п.
Середньомісячна заробітна плата працівників:				
номінальна, гривень	12 326	12 050	13450	+ 11,6
номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього	108,6	75,0	80,0	+ 5,0 в.п.
Чисельність населення у віці 15-70 років, зайнятого економічною діяльністю, тис. осіб	979,6	970,0	994,0	+ 2,5
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років у відсотках до населення відповідної	56,5	48,2	56,9	+ 8,7 в.п.
Рівень безробіття, визначений за методологією МОП, відсотків до економічно активного населення у віці від 15 до 70 років, %	7,3	15,6	8,3	- 7,3 в.п.

* Складено автором за [43]

Як видно з таблиці 2.1, планові показники соціально-економічного розвитку на 2023 рік склалися на підставі прогнозу з тенденцією к зростанню.

Аналітичний метод був використаний при складанні Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2022 рік, але війна внесла свої корективи та 2022 рік для Одеської області завершився із суттєвим спадом показників соціально-економічного розвитку.

Питання оптимізації кількості регіональних цільових програм та якості їх підготовки та реалізації було поставлено керівництвом Одеської області досить давно. Воно виникло у рамках реформи державних фінансів, яка здійснювалася у рамках Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентноспроможна економіка, ефективна держава».

Так, Розпорядженням обласної державної адміністрації від 30 липня 2012 року №771 затверджено Порядок розроблення регіональних цільових та комплексних програм, моніторингу та звітності про їх виконання [44].

Згідно з цим порядком, відповідальний виконавець програми щороку здійснює обґрунтовану оцінку результатів виконання програми та у разі потреби розробляє пропозиції щодо доцільності продовження тих чи інших заходів, включення додаткових заходів і завдань, уточнення показників, обсягів і джерел фінансування, переліку виконавців, строків виконання програми та окремих заходів і завдань тощо. Можливе дострокове припинення виконання програми у разі втрати актуальності основної її мети за спільним поданням відповідального виконавця програми та структурних підрозділів з питань економіки та фінансів. Рішення про дострокове припинення програми приймає орган місцевого самоврядування.

Але станом на сьогодні, як за об'єктивних, так і за суб'єктивних причин, основна частина завдань з оптимізації системи місцевих цільових програм так і не була виконана.

Зважаючи на це, у ході підготовки магістерського дослідження, нами проведено моніторинг регіональних цільових програм за останні роки та проаналізовано їх фінансування.

Значну кількість регіональних програм прийнято у рамках державних цільових програм та на виконання нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади. Із загальної кількості програм профінансовано 40 програм, відсоток фактичного фінансування до запланованого становить 85,4 (заплановано – 207,9 млн грн., профінансовано – 177,5 млн грн.).

Проведений аналіз виконання регіональних комплексних та цільових програм свідчить про брак коштів – значна кількість діючих програм та передбачений обсяг їх фінансування не відповідає реальним можливостям місцевих бюджетів.

Однак, не всі визначені рішенням обласної ради «Про бюджет Одеської

області» програми профінансовано у повному обсязі. Так:

у 2013 році передбачено – 176,7 млн грн., профінансовано – 142,6 млн грн. (виконання – 80,7%);

у 2014 році передбачено – 294,2 млн грн., профінансовано – 213,7 млн грн. (виконання – 72,6%);

у 2015 році передбачено – 243,2 млн грн., профінансовано – 130,3 млн грн. (виконання – 53,6%);

у 2016 році передбачено – 207,9 млн грн., профінансовано – 177,5 млн грн. (виконання – 85%).

у 2017 році передбачено – 342,1 млн грн., профінансовано – 328,0 млн грн. (виконання – 96%).

у 2017 році передбачено – 379,8 млн грн., профінансовано – 244,0 млн грн. (виконання – 64%).

у 2019 році передбачено – 467,3 млн грн., профінансовано (9 місяців) – 221,5 млн грн. (виконання (9 місяців) – 47%).

Водночас, на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.04.2011 № 292-р «Питання оптимізації кількості бюджетних програм» та доручень керівництва Одеської області, кількість регіональних програм зменшилась – за рахунок об'єднання декількох програм у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту в одну, скасування однієї діючої програми та завершення терміну реалізації 32 програм.

Детальний перелік програм, які реалізовувалися за планом у 2022 році наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Регіональні програми соціально-економічного і культурного розвитку
Одеської області на 2022 рік***

№з/п	Назва програми	Строки дії програми
1.	Обласна цільова програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки»	2021-2023
2.	Обласна комплексна програма соціальної підтримки населення на 2021	2021-2023

№/п	Назва програми	Строки дії програми
	-2023 роки «Соціальний захист населення в Одеській області»	
3.	Комплексна програма запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, забезпечення тендерної рівності, протидії торгівлі людьми на період до 2023 року	2020-2023
4.	Обласна комплексна програма «Культура Одещини - 2020-2022 роки»	2020-2022
5.	Комплексна програма реставрації та збереження Аккерманської фортеці й розвитку інфраструктури у м. Білгороді-Дністровському на 2018-2022 роки	2018-2022
6.	Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом в Одеській області на 2019-2022 роки	2019-2022
7.	Програма забезпечення житлом в Одеській області внутрішньо переміщених осіб, учасників проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасників проведення операції об'єднаних сил (ООС) на 2020-2024 роки	2020-2024
8.	Регіональна Програма розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019-2023 роки «Аграрна Одещина»	2019-2023
9.	Програма реалізації в Одеській області Стратегії ЄС для Дунайського регіону на 2020- 2022 роки	2020-2022
10.	Регіональна цільова програма енергоефективності Одеської області па 2020-2022 роки	2020-2022
11.	Регіональна програма з благоустрою населених пунктів Одеської області на 2020- 2024 роки	2020-2024
12.	Програма газифікації Одеської області на 2010-2035 роки	2010-2035
13.	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг Одеської області на 2019-2022 роки	2019-2022
14.	Програма правової освіти населення Одеської області на 2019-2022 роки	2019-2022
15.	Обласна Програма надання фінансової підтримки комунальним підприємствам, які забезпечують діяльність обласної ради та обласної державної адміністрацій та діяльність яких спрямована на забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, на 2020-2022 роки	2020-2022
16.	Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності Одеської області на 2021-2023 роки	2021-2023
17.	Програма висвітлення діяльності Одеської обласної ради у засобах масової інформації на 2021-2023 роки	2021-2023
18.	Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2021-2023 роки	2021-2023
19.	Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2021-2023 роки	2021-2023
20.	Регіональна програма цифрової трансформації Одеської області на 20212023 роки	2021-2023
21.	Обласна цільова соціальна програма «Молодь Одещини» на 2021-2025 роки	2021-2025
22.	Обласна цільова комплексна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки	2021-2025
23.	Регіональна програма «Питна вода Одещини» на 2021-2024 роки	2021-2024
24.	Регіональна програма з підтримки індивідуального житлового	2021-2025

№/п	Назва програми	Строки дії програми
.	будівництва на селі «Власний дім»	
25	Регіональна програма «Ліси Одещини на 2021-2025 роки»	2021-2025
26	Обласна програма розвитку освіти Одещини на 2022-2024 роки	2022-2024
27	Одеська регіональна комплексна програма з охорони довкілля на 2022-2026 роки	2022-2026
28	Програма зайнятості населення Одеської області на період до 2023 року.	2023
29	Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки Одеської області на 2022-2025 роки	2022-2025
30	Програма «Одеська область - 90» на 2022 рік	2022
31	Комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Одеській області на 2022- 2024 роки	2022-2024
32	Регіональна цільова програма сприяння розвитку громадянського суспільства в Одеській області на 2022-2026 роки	2022-2026
33	Про затвердження Регіональної цільової програми з ведення містобудівного кадастру Одеської області на 2022-2024 роки	2022-2024

* Складено автором за [43]

Як показав аналіз, планувалося до реалізації 33 програми: 8 програм завершать дію в 2022 році, 9 програм – в 2023 році, 9 програм – в 2024 році.

Але у зв'язку із введенням воєнного стану було тимчасово припинено фінансування шістнадцяти з тридцяти трьох програм соціально-економічного розвитку.

З них на 100% було профінансовано лише дві програми: Регіональна комплексна програма з охорони довкілля на 2022 рік та Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом в Одеській області на 2019-2022 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз виконання регіональних програм у 2022 році*

№/п	Назва програми	Передбачено в обласному бюджеті на 2022 рік	Виконано на 01.01.2023	Виконання, %
1.	Обласна програма розвитку освіти Одещини на 2022-2024 роки	53 212,8	41 121,9	77,3
2.	Обласна комплексна програма соціальної підтримки населення на 2021-2023 роки « Соціальний захист населення в Одеській області»	76 346,4	65 863,0	86,3

№/п	Назва програми	Передбачено в обласному бюджеті на 2022 рік	Виконано на 01.01.2023	Виконання, %
3.	Обласна цільова програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки»	157 013,2	127 392,4	81,1
4.	Обласна комплексна програма «Культура Одещини - 2020-2022 роки»	25 276,1	3 040,1	12,0
5.	Обласна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Одеській області на 2022-2024 роки	15 073,2	9 334,2	61,9
6.	Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності Одеської області на 2021-2023 роки	5 594,3	2 648,3	47,3
7.	Регіональна програма «Питна вода Одещини» на 2021-2024 роки	1 800,0	1 796,6	99,8
8.	Регіональна програма цифрової трансформації Одеської області на 2021-2023 роки	8 329,9	3 588,2	43,1
9.	Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки Одеської області на 2022-2025 роки	100 589,9	22 041,7	21,9
10.	Регіональна цільову програму енергоефективності Одеської області на 2020-2022 роки	3 648,1	3 224,3	88,4
11.	Регіональна комплексна програма з охорони довкілля на 2022 рік	12 000,0	12 000,0	100,0
12.	Обласна комплексна цільова програма «Безпечна Одещина» на 2022-2024 роки	49 011,6	48 755,3	99,5
13.	Програма підтримки місцевих органів виконавчої влади Одеської області з питань реалізації реформ та делегованих місцевими радами повноважень на 2021-2022 роки	66 698,9	66 670,6	99,9
14.	Обласна програма надання фінансової підтримки комунальним підприємствам (установам, організаціям) спільної власності територіальних громад Одеської області, які забезпечують діяльність обласної ради та обласної державної адміністрації та діяльність яких спрямована на забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, на 2020-2022 роки	88 753,5	68 507,6	77,2
15.	Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом в Одеській області на 2019-2022 роки	1 976,3	1 976,3	100,0

* Складено автором за [45]

Не зважаючи на недостатність фінансування до реалізації на 2023 рік планується, як і в 2022 році, 33 регіональні програми. До програми ввійшли недофінансовані, але не виключені в 2022 році, програми, нові програми та ті, що були заплановані раніше та ті, що продовжували фінансуватися і виконуватися в 2022 році й, що будуть фінансуватися і реалізовуватися надалі.

Детальний перелік програм, які плануються до реалізації у 2023 році наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Регіональні програми соціально-економічного і культурного розвитку
Одеської області на 2023 рік***

№/п	Назва програми	Строки дії програми
1.	Обласна програма розвитку освіти Одещини на 2022-2024 роки	2022-2024
2.	Обласна цільова Програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки»	2021-2023
3.	Обласна комплексна програма соціальної підтримки населення на 2021-2023 роки «Соціальний захист населення в Одеській області»	2021-2023
4.	Комплексна програма запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, забезпечення тендерної рівності,	2020-2023
5.	Обласна комплексна програма «Культура Одещини - 2020-2023 роки»	2020-2023
6.	Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом в Одеській області на 2019- 2025 роки	2019-2023
7.	Програма забезпечення житлом в Одеській області внутрішньо переміщених осіб, учасників проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасників проведення операції об'єднаних сил (ООС) на 2020-2024 роки	2020-2024
8.	Регіональна Програма розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019-2023 роки «Аграрна Одещина»	2019-2023
9.	Про затвердження Регіональної програми збереження і відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2019-2023 роки	2019-2023
10.	Регіональна цільова програма енергоефективності Одеської області на 2020- 2023 роки	2020-2023
11.	Регіональна програма з благоустрою населених пунктів Одеської області на 2020-2024 роки	2020-2024
12.	Програма газифікації Одеської області на 2010-2035 роки	2010-2035
13.	Обласна Програма надання фінансової підтримки комунальним підприємствам, які забезпечують діяльність обласної ради та обласної державної адміністрації, та діяльність яких спрямована на забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, на 2020-2023 роки	2020-2023
14.	Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності Одеської області на 2021-2023 роки	2021-2023

№/п	Назва програми	Строки дії програми
15	Програма висвітлення діяльності Одеської обласної ради у засобах масової інформації на 2021-2023 роки	2021-2023
16	Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2021-2023 роки	2021-2023
17	Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2021-2023 роки	2021-2023
18	Обласна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Одеській області на 2022-2024 роки	2022-2024
19	Регіональна програма цифрової трансформації Одеської області на 2021- 2023 роки	2021-2023
20	Обласна цільова соціальна програма «Молодь Одещини» на 2021-2025 роки	2021-2025
21	Обласна цільова комплексна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки	2021- 025
22	Регіональна програма «Питна вода Одещини» на 2021-2024 роки	2021-2024
23	Регіональна програма з підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім»	2021-2025
24	Регіональна програма «Ліси Одещини на 2021- 2025 роки»	2021-2025
25	Програма підтримки місцевих органів виконавчої влади Одеської області з питань реалізації реформ та делегованих місцевим радам повноважень на 2021-2023 рік	2021-2023
26	Регіональна програма створення страхового фонду документації Одеської області на 2023- 2027 роки	2023-2027
27	Регіональна цільова програма сприяння розвитку громадянського суспільства в Одеській області на 2023-2026 роки	2023-2026
28	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення Одеської області на 2023 рік	2023
29	Програма розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя у Одеській області на 2023-2025 роки	2023-2025
30	Обласна комплексна цільова програма «Безпечна Одещина» на 2022-2024 роки	2022-2024
31	Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки Одеської області на 2022-2025 роки	2022-2025
32	Регіональна комплексна програми з охорони довкілля на 2023 рік	2023
33	Програма зайнятості населення Одеської області на 2023 рік	2023

* Складено автором за [46]

Таким чином, система функціонування місцевих цільових програм Одеської області все ще далека від досконалості. Ми можемо запропонувати наступні шляхи оптимізації цієї системи:

1) об'єднання в комплексні програми за спільною тематикою або галузевою спрямованістю;

- 2) включення окремих заходів до інших програм;
- 3) скасування окремих програм, що визнані недоцільними для подальшої реалізації.

Конкретний приклад: Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації є відповідальним виконавцем 5 регіональних програм: «Зерно Одещини 2011–2017», «Тваринництво Одещини 2011–2018», розвитку овочівництва і баштанництва Одеської області на 2013–2020 роки, «Виноградарство і виноробство Одещини на 2013–2025 роки, «Рибне господарство Одещини».

У даному випадку доцільним було б об'єднання програм в єдину комплексну програму агропромислового розвитку Одеської області, скажімо, на 2017–2025 роки.

Те ж саме стосується обласної програми «Здоров'я». Крім цієї програми були ще 4 програми у сфері охорони здоров'я: Програма протидії захворюванню на туберкульоз на 2017–2025 роки, «Репродуктивне здоров'я населення Одеської області до 2022 року», програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2019–2022 роки, Програма імунопрофілактики та захисту населення Одеської області від інфекційних хвороб на 2010–2020 роки.

При розробці нової обласної цільової програми «Милосердя в дії» було включено до неї окремими розділами заходи щодо подолання та запобігання бідності в Одеській області на період до 2021 року та реалізації Конвенції про права інвалідів на період до 2020 року, які були окремими програмами.

Також було б доцільним включення заходів обласної цільової програми патріотичного виховання дітей та молоді «Патріот» в Одеській області на 2018–2023 роки та програми увічнення пам'яті про події та учасників Великої Вітчизняної війни на 2019–2022 роки до комплексної соціальної програми «Патріот» на 2019–2025 роки.

У 2019 році закінчився термін дії 19 регіональних програм. При продовженні терміну дії чи розробки проектів аналогічних програм на майбутнє – треба обов’язково розглянути можливість об’єднання з діючими програми або включення окремими завданнями до діючих.

Основна ціль такої оптимізації – мобілізація та концентрація обмежених фінансових ресурсів на реалізації основних пріоритетних напрямках і завданнях програм. За діючої системи, на жаль, має місце значне розпорошення бюджетних коштів.

Крім того, оперувати коштами в рамках однієї комплексної програми значно ефективніше. Тобто, враховуючи пріоритетність реалізації тих чи інших заходів програми (завдання, напрямку), відповідальний виконавець зможе здійснити у найбільш ефективний спосіб оперативний та зважений перерозподіл ресурсів на програму.

Що стосується дострокового припинення дії програм – необхідно переглянути ті, які не фінансувалися протягом останнього періоду. Це знову таки: Обласна цільова програма недержавного (додаткового) пенсійного забезпечення працівників бюджетної сфери обласного підпорядкування та посадових осіб місцевого самоврядування; Регіональна програма «Ліси Одещини на 2019-2022 роки, можливо, Програма поводження з безпритульними тваринами в Одеській області на 2019–2022 роки.

Також необхідно переглянути та оптимізувати перелік заходів та завдань діючих програм:

По-перше, зменшити кількість адміністративних та організаційних заходів, які не потребують фінансування та виключити ті, що є функціональними обов’язками виконавців заходів.

По-друге, заходи програми, не повинні дублювати заходи інших регіональних програм.

Говорячи про ресурсне забезпечення реалізації регіональних програм, які розробляються на виконання нормативно-правових актів центральних

органів виконавчої влади та передбачають фінансування з державного бюджету в рамках державних цільових програм, то такі заходи включаються до регіональної цільової програми лише за умови погодження з державним замовником та головним розпорядником бюджетних коштів.

Отже, для того щоб цільова програма виконувала визначену роль інструментарію регіонального розвитку механізми розробки та реалізації цільових програм вимагають фундаментальних змін.

На державному рівні необхідно розглянути можливість трансформувати цільові та інші програми розвитку характеру на операційні програми або елементи планів заходів по реалізації Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року.

На регіональному рівні також слід переглянути роль та функції цільових регіональних програм та перетворити їх на інструменти реалізації Стратегії розвитку на період до 2027 року.

Якщо далі говорити про ресурсне забезпечення програм Одеської області, то всього протягом періоду 2008–2019 р. в області діяли 57 регіональних цільових та комплексних програм, з них 12 заплановано за рахунок коштів державного бюджету на суму 3 412 582,9 тис. грн., фактично профінансовано 3 програми на суму 87,2 млн грн.

Відповідно до Наказу міністерства економіки України від 04.12.2006 №367 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання розпорядженням Одеської обласної адміністрації від 30.07.2012 № 771/А-2012 було затверджено Порядок розроблення регіональних цільових та комплексних програм, моніторингу та звітності про їх виконання [44; 20]. Порядок розроблення регіональних цільових та комплексних програм, моніторингу та звітності про їх виконання розроблений з метою створення єдиних організаційно-методичних засад розроблення регіональних цільових програм та призначений для використання управліннями, відділами,

замовниками та розробниками програм.

Висновки до розділу 2

Хоча кожна стратегія є унікальною за своєю природою, а процес її формування та прийняття буде постійно ускладнюватись особливостями ситуації, можна виокремити деякі загальні вимоги до цього процесу, які полягають у наступному:

- ситуаційна виправданість розробки, прийняття та реалізації стратегії, яка сприяє вирішенню виникаючої проблеми, запобігає її загостренню;
- існування чіткої уяви про механізм (алгоритм) реалізації, а саме мету дії, завдання, порядок їх виконання (організацію, мотивацію, контроль), можливості вчасно визначати необхідні організаційні зміни в системі, орієнтуючись при цьому на досягнення кінцевої мети;
- максимальне використання потенційних можливостей системи та навколишнього середовища в процесі реалізації стратегії;
- ресурсна забезпеченість усіх етапів підготовки та реалізації стратегії;
- можливість адекватного корегування стратегії при зміні ситуації;
- відкритість доступу виконавців до інформації.

Разом з тим аналіз організаційного, методичного та інформаційного забезпечення процесу розробки і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку та дослідження структури самої стратегії показує, що цей процес потребує вдосконалення за наступними напрямками:

- формування стратегії потребує удосконалення, починаючи з базового рівня складання, оскільки показники, які подаються підприємствами для врахування їх у стратегії, у більшості випадків недостатньо обґрунтовані реальними можливостями виробництва і станом справ, що склався;
- сучасна кон'юнктура вкрай нестабільна в усіх своїх формах — економічній, технічній, соціальній і політичній. Тому необхідно здійснювати

прогнози на 1–5 років з урахуванням перспективи. Тому показники стратегії соціально-економічного розвитку повинні постійно переглядатися й уточнюватися. Варто також запровадити сценарне планування, яке зумовлює розробку 2–3 варіантів розвитку подій на всю глибину прогнозного періоду;

– необхідно використовувати спеціальні методи узгодження цілей та ресурсів, встановлення кількісних співвідношень між ними з урахуванням фактора часу, раціоналізації шляхів та способів використання ресурсів.

Враховуючи те, що відповідальність за реалізацію стратегічних цілей у певній галузі суспільного життя громад належить відповідним органам місцевого самоврядування, розробка ними довгострокових планів своєї діяльності є необхідною умовою реалізації Стратегії міського розвитку. Такий підхід дозволяє врахувати специфіку кожної галузі, а також чітко скоординувати дії всіх органів місцевого самоврядування для досягнення поставлених стратегічних цілей.

З метою забезпечення сталого економічного розвитку, здійснення соціальних перетворень в області, на виконання Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів», Одеська обласна рада затвердила Стратегію економічного і соціального розвитку Одеської області до 2020 року.

В 2019 році ведеться робота з осучаснення Стратегії – 16 галузевих робочих груп працюють над формуванням нових цілей, напрямків та індикаторів. Розробка цієї оновленої Стратегії спрямована на визначення ключових проблем регіонального розвитку, пріоритетів державної політики в регіоні з точки зору загальнонаціональних потреб та інтересів. Механізм реалізації стратегії соціально-економічного розвитку Одеської області являє собою комплексну багаторівневу систему програмних дій, реалізація яких у кінцевому підсумку дасть змогу ще підвищити досить міцний рейтинг області серед інших регіонів України.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ

3.1 Застосування зарубіжного опиту планування соціально-економічного розвитку

У зарубіжних управлінських центрах, які займаються прогнозними і аналітичними питаннями, сьогодні використовуються десятки, сотні прогнозних економетричних систем. Широко відома одна з перших розгорнутих моделей національного господарства, розроблена американським вченим-економістом, лауреатом Нобелівської премії з економіки (1980 р.) Лоренсом Робертом Клейном. Ця модель включає 15 внутрішньосистемних змінних, які визначаються за допомогою 12 стохастичних лінійних і нелінійних рівнянь і чотирьох детермінованих тотожностей [47, с.112-124].

Широко розвиваються прогнози ситуацій на валютному ринку, на ринку середньострокових і короткострокових цінних паперів, але забутий досвід оптимізаційного прогнозування соціальної та виробничої сфер всього народного господарства. Тому вивчення досвіду зарубіжних країн у галузі прогнозування і планування, представляє велику цінність.

Розробки в області соціального та економічного планування та прогнозування, в зарубіжних країнах, виникли в останній чверті XIX ст. Вони були пов'язані зі спробами дослідників виявити майбутні тенденції виробництва основних продуктів, на основі аналізу поведінки знаходилися в їх розпорядженні статистичних даних. Головними методами прогнозування тоді були експертні оцінки, які ґрунтувалися на якісному аналізі рядів і проста екстраполяція, тобто перенесення минулих тенденцій на майбутнє.

Потужним поштовхом у розвитку прогнозування та планування за кордоном, стала «Велика депресія» – економічна криза в США 1929-1933 рр., який змусив державні влади шукати шляхи виходу з нього. У 30-і рр. XX століття вперше за кордоном виникає планування на макроекономічному рівні [4, с.26].

Прогнози та плани стають необхідним елементом системи регулювання національної економіки. Прогнози складалися за допомогою моделі «витрати- випуск», лінійного програмування, моделей системного аналізу та на основі експертних оцінок. Перші плани на макроекономічному рівні охоплювали фінансово-бюджетну та грошово-кредитну політику і виражалися в складанні національних бюджетів. Вони відрізнялися від державних бюджетів тим, що враховували доходи не лише держави, але і в цілому по країні.

У 1944 році відомий німецький економіст К. Ландауер, який емігрував до США, опублікував свою книгу під назвою «Теорія національного економічного планування». Система планування, запропонована автором, дуже схожа на ту, яка пізніше стала відома, як «Індикативне планування», в рамках якого національний уряд впливає на економічний розвиток скоріше за допомогою координації і забезпечення інформацією, ніж шляхом прийняття рішень і видачі вказівок [48, с.43-49].

У повоєнні роки планування на державному рівні стає предметом широких дискусій, з метою не тільки уникнути криз, але й регулювання процесів розподілу національного продукту. Націоналізація ряду галузей, зростання частки державного сектора в економіці, дали можливість урядам здійснювати прямий контроль над зовнішньою торгівлею, ціновою політикою та фінансами.

У 50-і рр. XX століття, у багатьох країнах відбувся відхід від складання національних державних планів у формі бюджетів. Сформувалися два нових напрямки. Перше, пов'язано з ускладненням адміністративного

державного апарату, що використовується для розробки планів, друге, з розширенням сфери діяльності планування і прогнозування. Якщо на першому етапі національні економічні плани складалися в Міністерстві фінансів держави, то на початку 60-х років XX століття створюються спеціальні планові органи: так, у Франції – це Генеральний комісаріат з планування, в Японії – це Економічна консультативна рада та управління економічного планування; в Нідерландах – це Центральне планове бюро, в Канаді – Економічна рада [49, с.147-154].

Необхідність соціально-економічного планування була обумовлена макроекономічною нестійкістю, посиленням ступеня інтеграції різних господарських одиниць і секторів економіки, зростанням частки уряду у використанні ВВП, забрудненню навколишнього середовища та іншими важливими чинниками. До 70-х рр. XX століття західні країни здійснювали прогноз за допомогою національних моделей прогнозування.

У середині 1970-х рр. починають створюватися соціально-економічні моделі, за допомогою яких прогнозується розвиток економіки ряду країн, регіонів і всього світу. Вперше вони стали розроблятися в США. Так, модель «ЛІНК» включає 10 національних моделей (9 європейських країн і Японії). При розробці майбутнього світової економіки Організація Об'єднаних Націй (ООН) використовувала макроекономічну модель, що складалася з 15 взаємопов'язаних регіональних моделей.

У 1993 році Конгресом США було прийнято закон «Про оцінку результатів діяльності державних установ», метою якого було впровадження оцінки діяльності федеральних міністерств і відомств на основі порівняння цілей та завдань, викладених в стратегічному плані, плані роботи на рік і звіті про виконання річного плану [50].

Кожна країна, з урахуванням специфіки національної економіки, використовує певні підходи у прогнозуванні та плануванні економічних і соціально значущих процесів, постійно удосконалюючи ці моделі, стосовно

до змінних умов як всередині країни, так і на світовій економічній авансцені.

До компетенції держави належать: створення умов економічної конкуренції, рівноправності різних форм власності та господарювання, захист конкурентного середовища, недопущення зовнішнього впливу на ціновий механізм тощо. В роки першої світової війни посилення державного регулювання проявляється в активному запровадженні урядами європейських країн системи національного планування.

Соціально-економічне планування в країнах з розвинутою ринковою економікою пройшло декілька етапів.

Перший етап (40-50-ті роки XX століття) почався у Франції, Іспанії, Швеції, Норвегії, де склалися короткострокові плани (бюджетні програми), а планові документи мали індикативний характер.

Другий етап (60-ті – середина 70-х років XX століття) характеризувався складанням у Західній Європі та Японії короткострокових планів-прогнозів, які пов'язані з державним бюджетом, практикуванням середньострокового планування, першими довгостроковими прогнозами (на 15-20 років), насамперед в Японії.

Третій етап (середина 70-х років XX століття й до нашого часу) – державне планування набуло цільових стратегічних рис [51, с.14-19].

Варто відмітити, що Європа в 70-ті роки пережила активне реформування систем регіонального планування, що було пов'язано в основному зі змінами владних повноважень місцевих органів управління, а також із різкою зміною економічних умов розвитку, загостренням конкуренції за ресурси. Однак у цілому в європейських країнах немає єдиної спільної позиції у підходах до розроблення планів регіонального розвитку. В одних із них стратегічне планування здійснюється на національному рівні й пов'язане з визначенням цільових соціальних орієнтирів (Франція) або пріоритетів (Греція). В інших стратегічні плани розробляються на рівні регіонів, провінцій, сільських районів. При цьому, як свідчать закордонні

публікації, планування на регіональному рівні поширено більше. У США, наприклад, створена багаторівнева система регіонального планування. Найбільш загальною й поширеною формою реалізації регіональної політики є різного роду цільові регіональні програми, у тому числі ті, що охоплюють територію декількох штатів. Найвідоміші з таких великих програм – Програма розвитку регіону долини ріки Тенессі, що охопила 12 штатів, а також Програма розвитку Аппалачів – територія охоплення 14 штатів. Основою стратегії розвитку економіки США на сучасному рівні є розвиток технічних знань, виробництво нової техніки і продукування технологій [52, с.65-67].

Особливістю загальнодержавного регулювання в Японії є його яскраво виражена технологічна спрямованість. Основною умовою досягнення соціально-економічних цілей є забезпечення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Цим пояснюється тісний взаємозв'язок системи соціально-економічного планування та науково-технічного програмування.

В Японії діє доволі стійка система розробок і організації регіонального прогнозування. Вона базується на зв'язку прогнозування з практикою програмування, що об'єктивно відображає потреби раціонального розвитку. П'ятирічні плани соціально-економічного розвитку, які розробляються в Японії починаючи з 1956 року, мають індикативний характер, в них зафіксовані лише їх досягнення і окреслені основні проблеми з якими можуть зіткнутися уряд та підприємці в процесі їх виконання [18, с.26-33].

Історичний досвід засвідчив правильність сформованої системи державного регулювання, в якій планування не суперечить ринку, а створює ефективні умови для його розвитку.

Цікавим представляється досвід Китаю. Наприкінці 1970-х років в Китаї, більш ніж на десятиріччя раніше реформ у Східній Європі, почався процес ринкових перетворень. Специфікою трансформації економіки стало

вдале поєднання державного сектору з ринковим. В державному секторі збереглося директивне планування. Для комерційних структур орієнтиром розвитку стало індикативне планування в поєднанні з ринковими індикаторами. Симбіоз державного регулювання ринку, плановості і ліберальності забезпечили Китаю стрімкий економічний розвиток [18, с.41-45].

Вагомі успіхи реформування економіки Польщі спонукають до вивчення та аналізу досвіду досягнення таких позитивних змін. Важливу роль у цьому реформуванні посідає децентралізація державної влади, надання більших повноважень представникам регіональних органів влади та створення умов для економічного розвитку регіонів. Для забезпечення регіонального розвитку в Польщі була створена Польська агенція регіонального розвитку, яка має підтримувати всі ініціативи, що стосуються економічного розвитку регіону, забезпечувати збір та розповсюдження інформації про регіональний розвиток, створювати і брати участь в організації фінансових закладів, що сприяють регіональному розвитку, впроваджувати конкретні програми підтримки регіонального розвитку.

На сьогодні практично кожна гміна, повіт і воєводство має розроблену стратегію розвитку. Без наявності стратегії розвитку регіону важким є доступ до інвестиційних ресурсів, особливо зарубіжних. Основою формування стратегічного плану регіонального розвитку є методичне забезпечення, розроблене за допомогою представників Єврокомісії в межах програм, що діяли в Польщі. Важливість стратегічного планування зумовлена існуванням різноманітних планів у місцевих органах влади та необхідністю їх впровадження. Здебільшого реалізація цих планів залежить як від дій політичних угруповань або бізнесових структур, так і від можливості доступу до джерел фінансування більше, ніж від важливості того чи іншого проекту для розвитку регіону.

У сучасній Польщі процес стратегічного планування став значним

елементом інституційної реформи, створює можливості щодо виконання необхідних умов, які виникають через членство в ЄС та забезпечує набуття досвіду та практики, що існує в ЄС. Особливим завданням органів регіонального управління є впровадження цього процесу як на рівні гміни, так і на рівні воєводства та повіту [52, с.133].

Іншими словами, процес планування слід починати з визначення організації, яка змогла б взяти на себе роль лідера й ініціювати консультаційний проце, зібравши воєдино погляди окремих осіб та організацій у регіоні. У Польщі відповідною організацією була Польська агенція регіонального розвитку. У країнах ЄС таку роль виконують місцеві органи державного управління і місцевого самоврядування, окрім того, існують цілі інституції, які представляють відповідний регіон.

У розвитку стратегічного прогнозування Англії можна виділити два етапи. Перший етап характеризується розробкою індикативних прогнозів спочатку для двох (Шотландії та південно-східного регіону), пізніше – для 11 регіонів країни за галузевим принципом (обробної промисловості, економічної та соціальної інфраструктури тощо) [26, с.297-301].

Хоча уряд ФРН звернувся до розробки прогнозів та програм регіонального розвитку ще у 60-х роках, проте система стратегічного прогнозування федерації до останнього часу не була сформована. Спочатку був складений прогноз економічного розвитку держави до 1980р., який врахував просторові аспекти господарства [26, с.308-311]. Недоліком цього документу було використання узагальнюючих прогнозних показників: темпи росту виробництва, чисельність трудових ресурсів та ін., які не розглядались в комплексі та їх взаємозалежності. Лише за останні роки система стратегічного прогнозування регіонального розвитку у Німеччині позбулася зазначених недоліків.

3.2 Напрями удосконалення методичних засад формування та реалізації цільових програм

Цільові програми: оптимальна структура та опції

В українській управлінській практиці визначення «програма» має низку спеціальних тлумачень, на основі яких доцільно проводити загальну класифікацію програм:

- програма економічного та соціального розвитку України є документом, що визначає цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку та описує засоби і шляхи їх досягнення. Законодавчий та виконавчі органи влади разом із органами місцевого самоврядування розробляють план заходів, що спрямований на вирішення питань соціально-економічного та культурного розвитку.
- програма Діяльності Уряду – сукупність основних цілей та завдань, які уряд має вирішити в короткостроковій перспективі;
- державні цільові програми – комплекс взаємопов’язаних завдань та заходів, які спрямовані на розв’язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць;
- місцеві програми соціально-економічного та культурного розвитку – комплекс цілей та завдань, показників соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці, запланованих заходів для їх досягнення і реалізації [4, с.54-63].

Місцеві цільові програми – це комплекс науково-дослідних, дослідно-конструкторських, виробничих, соціально-економічних, організаційно-господарських та інших заходів, що забезпечують ефективне вирішення завдань в сфері економічного, екологічного, соціального і культурного розвитку адміністративно-територіальної одиниці [53, с.115].

Основою ідеології програмно-цільового методу є відповідність здійснених бюджетних видатків досягнутим результатам. В основі такого

підходу лежить механізм формування комплексу програм, на виконання кожної з яких виділяються ресурси, необхідні для досягнення запланованих програмою результатів. Правильне застосування цільових програм сприяє ефективному розподілу та використанню коштів, і робить більш прозорою інформацію про цільову програму. За методологією програмно-цільового планування, цільова програма є основною і єдиною «будівною цеглиною». А всі кошти, що закладаються до бюджету, незалежно від їх призначення, повинні вноситися до відповідної цільової програми. Відповідно, в бюджеті регіону не повинно бути сум, які б перебували поза будь-якими програмами.

Досвід пілотного впровадження елементів програмно-цільового методу показує недоцільність суцільного поділу програм на підпрограми, оскільки в цьому випадку спостерігається велике перевантаження бюджетних форматів, що, в свою чергу, призведе до значного збільшення документообігу та трудомісткості його обробки. Рівень «Програма» в більшості випадків є достатнім для опису результативності того чи іншого ресурсу. Підпрограми ж, як правило, формуються в галузях «Соціальний захист населення», в деяких програмах галузей, «Житлово-комунальне господарство».

Найбільш оптимальним переліком елементів регіональних цільових програм може бути наступне.

Кожна цільова програма складається з частин (опцій) або, елементів. Кожен із цих елементів несе конкретне економічне навантаження. Їх послідовність складає логічний алгоритм всіх стадій «існування» цільової програми – від моменту виникнення проблеми до моменту вирішення цієї проблеми (досягнення цілі) у рамках бюджетної програми [3, с.26].

Структура цільової програми наведена на рис. 3.1.:

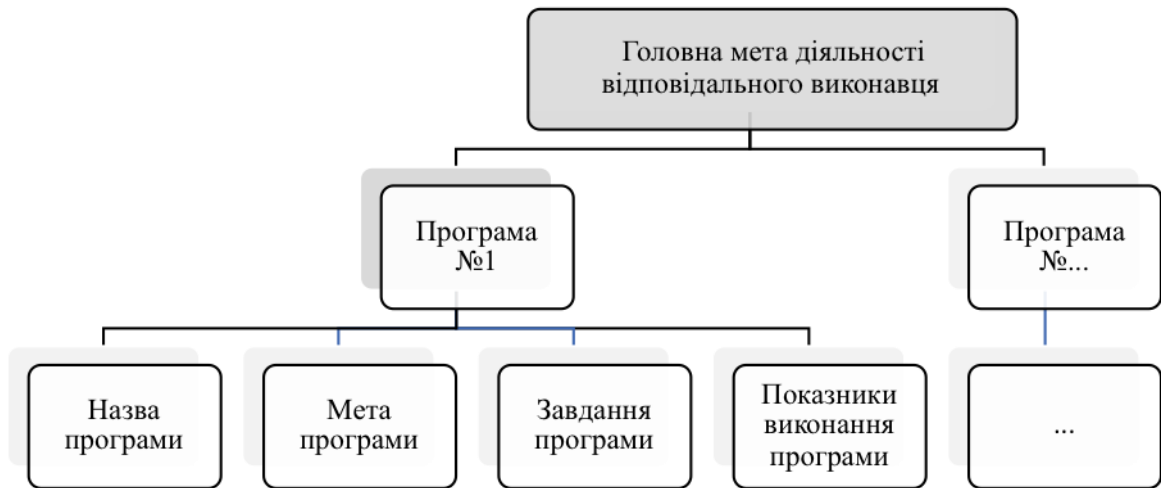

Рис. 3.1. Структура цільової програми

При формуванні програм, необхідно детально та точно описати кожен із її елементів.

Відправною точкою методології програмно-цільового методу є саме визначення соціальної проблеми, яку необхідно вирішити. Наведемо приклади проблем, які можуть поставати перед регіоном:

Приклад 1: Проблема: дітям області потрібно надавати обов’язкову загальну середню освіту.

Приклад 2: Проблема: внаслідок несприятливої екології підвищується загальна захворюваність дитячого та дорослого населення.

Так як вирішення зазначених проблем потребує витрат бюджету, то необхідно сформулювати одну чи декілька цільових програм відповідно до соціальної проблематики.

Отож, важливим кроком на шляху визначення стратегії розвитку галузі є формулювання головної мети. З одного боку, в її основу покладена зазначена вище соціальна проблематика. Ця головна мета є єдиною для всіх програм, що реалізується ним, як правило, не змінюється в часі та будується на основі галузевого (функціонального) призначення установи – виконавця програми (програм). З іншого боку, ця проблематика (або вирішення проблеми) є основою для складання стратегії галузі (установи) – і, таким

чином, головна мета діяльності та стратегічні цілі є категоріями однозначно взаємозалежними.

Головна мета діяльності будь-якої галузі залежить від потреб в наданні соціальних послуг членам територіальних громад регіону та визначається відповідними законодавчими та галузевими нормативними актами (Закон України «Про освіту», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Концепція розвитку житлово-комунального господарства в Україні і т. ін).

Процес формування цільових програм продовжується визначенням мети, що є одним із найважливіших аспектів програмно-цільового методу формування бюджету. Мета визначає напрямки діяльності головного розпорядника та спрямовує на досягнення конкретного результату. Програма завжди має лише одну мету, характерну тільки для цієї програми, що не повторюється у форматі інших програм – тобто, мета є унікальною для кожної з програм. Мета, за своєю суттю – це відображення загального кінцевого результату, на досягненні якого спрямована конкретна цільова програма. Мета визначає майбутні напрямки діяльності установи та спрямовує ці напрямки на досягнення результату, це загальне твердження про цільову програму, яка виділяє її реалістичні пріоритети. Мета цільової програми – основні позиції, визначені відповідно до положень чинного законодавства, яких необхідно досягти у результаті виконання конкретної цільової програми. Характерними рисами мети регіональної цільової програми є те, що вона:

- вказує на те, що кожна програма намагається здійснити;
- залишається незмінною протягом років;
- повинна відповідати місії (головній меті діяльності) головного розпорядника
- ніколи не буває абсолютно досяжною, тобто, має розраховуватися на довгострокову перспективу.

Приклад 1:

Програма «Забезпечення дошкільної освіти, догляду та виховання дітей».

Мета програми: Забезпечення реалізації права дитини на здобуття дошкільної освіти. Забезпечення якості дошкільної освіти відповідно до новітніх інноваційних досягнень освіти, науки, культури і соціальної практики.

Приклад 2:

Програма «Первинна лікувально-профілактична допомога населенню всіх вікових груп»

Мета програми: Надання доступної соціальної прийнятної первинної лікувально-профілактичної допомоги як основної частини медико-санітарної допомоги населенню, що передбачає консультацію лікаря, просту діагностику і лікування основних найпоширеніших захворювань.

Відповідно до мети цільової програми, розробляються завдання програми. Завдання можна розглядати як короткострокові етапи в рамках довгострокової стратегії, що визначається метою цільової програми. Також, завдання можна представити у вигляді кроків (у часі та відстані) до не досяжної, постійнодуючої мети цільової програми рис. (3.2):

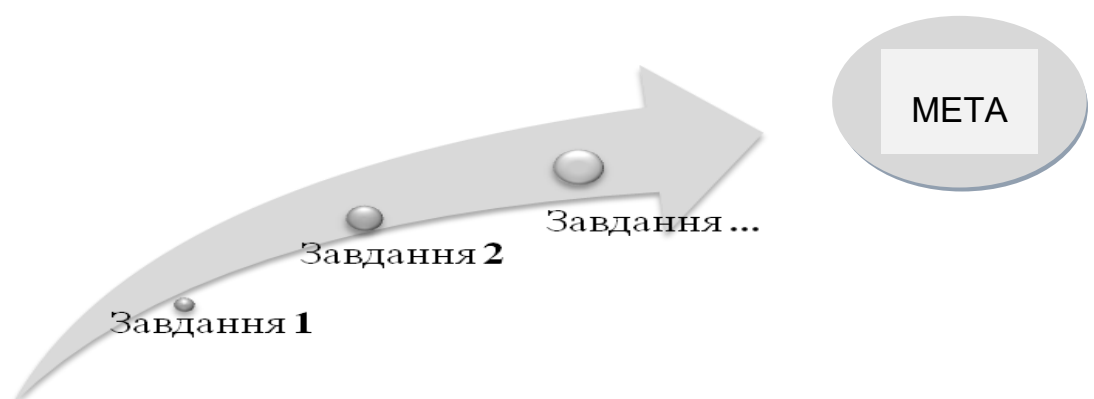

Рис. 3.2. Взаємозв'язок опцій мети та завдань цільової програми

Завдання цільової програми – це конкретна запланована

діяльність, яку можна оцінити у вимірних показниках і яка здійснюється у конкретно визначений проміжок часу.

Цільова програма може мати декілька завдань, направлених на досягнення результату, очікуваного від впровадження програми. Рекомендується для кожного завдання встановити певний рівень результатів, яких планується досягти. Формат завдання цільової програми можна представити у такому вигляді:

«Протягом (визначення періоду в роках, місяцях) забезпечити/покращити/зменшити/збільшити... (надання послуг в кількісному або у відсотковому відношенні) одержувачі послуг (кількість, категорії) у/на (зазначення території)» [4, с.174].

Виходячи із зазначеного, завдання повинні мати такі характеристики:

- орієнтованість на результат. Добре сформульовані завдання чітко вказують на те, що необхідно зробити;
- вираження результатів у кількісних вимірах. Для того щоб мати змогу визначити, чи виконане завдання, чи ні, необхідно мати спосіб вимірювання результатів;
- визначеність термінів виконання завдання. Завдання, пов'язані з річним поточним бюджетом, як правило, формулюють на один рік. Проте, яким би не був кінцевий термін виконання, потрібно встановити конкретну дату для здійснення оцінки результатів саме на цей момент;
- конкретність та реалістичність. Чітко сформульовані завдання чітко вказують на те, що буде зроблено. Вони не містять загальних та декларованих тверджень на зразок мети програми або місії відомства.

Застосування програмно-цільового методу в плануванні регіональних цільових програм

Програмно-цільове планування – це один з видів планування, в основі якого лежить орієнтація діяльності на досягнення поставлених цілей. По суті, будь-який метод планування спрямований на досягнення яких-небудь

конкретних цілей. Але в даному випадку в основі самого процесу планування лежить визначення і постановка цілей і лише потім підбираються шляхи їх досягнення.

Сутність програмно-цільового методу полягає у відборі основних цілей соціального, економічного і науково-технічного розвитку, розробці взаємопов'язаних заходів по їх досягненню в намічені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами з урахуванням ефективного їх використання [14 с.16].

Виходячи із міжнародних практик, програмно-цільове планування побудовано за логічною схемою «цілі – шляхи – способи – засоби». Спочатку визначаються цілі, які повинні бути досягнуті, потім намічаються шляхи їх реалізації, а потім – більш деталізовані способи і засоби. У кінцевому підсумку, поставивши перед собою якісь цілі, організатор розробляє програму дій з їх досягнення. Звідси випливає, що особливістю даного методу планування є не просто прогнозування майбутніх станів системи, а складання конкретної програми досягнення бажаних результатів [10, с.359].

Таким чином, програмно-цільовий метод планування соціально-економічного розвитку «активний», він дозволяє не тільки спостерігати ситуацію, але й впливати на її наслідки, що вигідно відрізняє його від більшості інших методів.

Особливістю програмного планування є також спосіб впливу на плановану систему. На перше місце ставиться не система сама по собі, її складові елементи і сформована організаційна структура, а управління елементами програми, програмними діями.

З положень, розглянутих вище, випливає, що ключовим поняттям програмно-цільового планування є цільова програма. Отже, цільова програма – це комплекс заходів щодо реалізації стратегій. У свою чергу, система стратегій і цілей, що досягаються з їхньою допомогою, – не що інше, як план. Таким чином, підтверджується подвійність програмно-цільового планування,

а саме об'єднання планування та фактичного впливу на економічні показники.

Програмно-цільове планування може застосовуватися на різних організаційних рівнях: мікрорівні – щодо окремої організації, і макрорівні – щодо соціально-економічного планування розвитку країни в цілому. Звичайно, у кожному з цих випадків існує своя специфіка застосування.

При програмно-цільовому підході до внутрірегіонального планування основою управління регіону є так звана цільова короткострокова програма, в якій сформульовані цілі і комплекс заходів з їх досягнення. Оскільки умови зовнішнього середовища постійно змінюються, то програму передбачається періодично коректувати і приводити у відповідність з поточним станом ринку.

Дослідження прийнятих на регіональному рівні у Одеській області програм свідчить, що за результатами моніторингу виконання окремої програми, влада може приймати адміністративні рішення, що впливають на якість їх виконання, а саме:

- подовження термінів виконання програми;
- внесення змін у формулювання завдань;
- збільшення або зменшення обсягів бюджетного фінансування на програму;
- зміни пріоритетів;
- проводити дослідження динаміки досягнення мети програми.

Застосування оцінки програми робить бюджетний процес гнучким і, відповідно, забезпечує ефективне використання коштів на користь громади.

Крім усього, програмно-цільове планування дає можливість розподіляти ресурси в залежності від досягнення конкретних суспільно значущих результатів та пріоритетів державної політики.

Тому необхідно визначити – цільові показники, які відображатимуть стан досягнення поставлених завдань. На їх основі буде здійснюватися

планування діяльності, оцінка результативності й контроль за діяльністю регіональних органів влади. Отже, бюджетні асигнування прямо пов'язані з функціями (послугами, видами діяльності), а при їх плануванні головна увага приділяється обґрунтуванню кінцевих результатів у рамках цільових програм відповідно до середньострокових пріоритетів соціально-економічної політики та в межах прогнозованих на довгострокову перспективу обсягів бюджетних ресурсів.

Виходячи з вище викладеного, можна зробити висновок, що у процесі планування соціально-економічного розвитку, як компоненту Стратегії відіграють значну роль такі нові для вітчизняних практик документи як: а) перспективний фінансовий план; б) реєстр витратних зобов'язань. Створювані з їх допомогою середньострокові рамки ресурсного забезпечення системи цільового планування покликані забезпечити поліпшення прозорості й якості управлінських рішень, а також їх стабільність в середньостроковій перспективі.

Середньостроковий фінансовий план має являти собою стратегію бюджетного фінансування на визначений (наприклад, трирічний) період відповідно до цілей і завдань, відображених у як програмі соціально-економічного розвитку регіону, так і у окремих цільових програмах.

Запровадження зазначених компонентів програмно-цільового методу допоможе оптимізувати обмежені ресурси бюджету, підвищити результативність функціонування органів влади і якість послуг, що надаються ними, а також забезпечить підвищення ефективності витрат через економію бюджетних коштів і зосередження ресурсів на досягненні найважливіших на даний момент для суспільства завдань.

Застосування програмно-цільового бюджетування в управлінні соціально-економічним розвитком регіону є основою для принципово нової організації бюджетного процесу, впровадження сучасних принципів і методів бюджетування, підвищення самостійності і відповідальності органів влади, а

також підвищення ефективності державного управління. Управління соціально-економічним розвитком регіонів із застосуванням механізму програмно-цільового бюджетування допоможе забезпечити єдність бюджетної й соціально-економічної політики, а отже, якісно новий ступінь розвитку соціально-економічної системи регіону.

У зв'язку з цим, на рівні регіонів необхідно мати повний комплекс управлінських механізмів та інструментів, що забезпечать контроль і ефективне застосування програмно-цільового планування, а також поліпшення якості управлінських рішень.

Дослідимо який вплив має програмно-цільовий метод планування соціально-економічного розвитку на виконання окремої регіональної програми. З його впровадженням буде забезпечено наступне:

- надання прозорості процесу реалізації програми, адже цілі й завдання чітко визначені, оскільки на їх досягнення витрачаються бюджетні кошти;
- посилення контролю за результатами виконання цільових програм;
- надання оцінки діяльності замовників і виконавців регіональних програм щодо досягнення поставлених цілей і виконання завдань, а також аналізу причин неефективного виконання цільових програм;
- упорядкування і організація діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування й виконання цільових програм шляхом чіткого розмежування відповідальності за реалізацію кожної програми між визначеними головним розпорядником бюджетних коштів і відповідальними виконавцями цільових програм;
- посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за дотримання відповідності цільових програм законодавчо визначеній меті його діяльності, а також за фінансове забезпечення програм і результати їх виконання.

Важливим елементом програмно-цільового прогнозування повинен бути паспорт регіональної цільової програми – документ, що визначає місію

відповідального виконавця, суму коштів, потрібних для виконання програми, законодавчі підстави для її реалізації, мету, завдання, напрямки діяльності, відповідальних виконавців за кожний напрямок роботи, результативні показники та інші характеристики на підставі яких визначається ефективність виконання програми.

Наприклад, у США застосування програмно-цільового методу у плануванні соціального та економічного розвитку ініційовано в 1949 році, запроваджено в 1965 році, а в 1993 році вже ухвалено федеральний закон «Про результати і результативність», відповідно до якого федеральним відомствам відводилося 5 років на створення системи моніторингу та оцінки витрат за цільовими програмами [18, с.31]. Такий крок був потрібен для визначення співвідношення бюджетних витрат і отриманих відповідних результатів.

В Україні, на рівні регіонів початковим кроком у розробці методології визначення ефективності має бути виявлення критеріїв успіху в управлінні програмою, зміст яких полягає в наступному: показники витрат охоплюють обсяг всіх фінансових ресурсів (незалежно від джерел їх походження), залучених до виконання цільової програми.

Безпосередньо управлінські процеси та обмежені фінансові ресурси бюджетів різного рівня вимагають при плануванні й виконанні бюджетів у видатковій частині переходити від моделі «управління за витратами» до моделі «управління за результатами».

Результативні показники регіональних цільових програм

Під час визначення цільової програми головним відповідальним виконавцям необхідно чітко усвідомлювати, яким чином вимірювати результати її реалізації. Саме для вимірювання цих результатів застосовується один з найважливіших елементів моделі – результативні показники програм.

Результативні показники можна представити як кількісні та якісні

показники, які характеризують результати виконання цільової програми, підтверджені статистичною, відомчою та іншою звітністю, та дають можливість оцінити використання коштів на виконання цільової програми.

Результативні показники, як правило, поділяють на такі групи.

А. Показники затрат – визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання цільової програми.

Б. Показники продукту – це статистичний показник, що визначає обсяг наданих послуг та виконаних робіт.

В. Показники ефективності – це статистичний показник, що визначає співвідношення показника продукту до показника витрат.

Г. Показники якості – це статистичний показник, який характеризує результати виконаної роботи та якість вироблених товарів (наданих послуг).

Результати оцінки ефективності цільових програм, у тому числі управлінські висновки органів виконавчої влади, уповноважених на здійснення контролю за дотриманням відповідного законодавства, є підставою, наприклад, для ухвалення рішень про внесення змін до бюджетних призначень поточного бюджетного періоду, відповідних пропозицій до проекту бюджету на плановий період та до прогнозу бюджету на наступні за плановим два періоди, включно з зупиненням фінансування реалізації відповідних цільових програм (якщо вони визнані неефективними).

Результативні показники програм є ключовим аспектом у процесі складання та виконання документів соціально-економічного розвитку за програмно-цільовим методом та водночас, його основною характерною рисою. Це – статистичний індикатор, що демонструє успішність виконання програми; обов'язково має бути вимірним або піддаватися кількісному визначенню.

В цілому результативні показники мають співвідноситися з головною метою діяльності відповідального виконавця та, зокрема, з галузевим призначенням програм, цілями та завданнями, що виконуються у межах його

місії. Вони не повинні вимірювати одноразові дії або висвітлювати результати короткострокової діяльності.

Дуже важливо відзначити, що результативні показники повинні узгоджуватись із завданнями програми. Це означає, якщо мета та завдання програми невірні (або не чітко) сформульовані, встановити обґрунтовані результативні показники майже неможливо.

Розроблені відповідно до мети і завдань програми, результативні показники дозволяють надати ґрунтовну оцінку всім аспектам реалізації програми, і, таким чином, визначити ефективність чи неефективність витрат і соціальний ефект від впровадження програм. Вони допомагають встановленню безпосереднього зв'язку між виділеними ресурсами та досягнутими результатами, а також надають інформацію для осіб, відповідальних за прийняття управлінських рішень, щодо дій, які повинні бути виконані для покращення соціальної та економічної ситуацій і задоволення потреб громадян, що проживають у регіоні. Отже, результативні показники дозволяють порівняти поточні досягнення з результатами та проблемами минулого і визначити перспективи на майбутнє.

Результативні показники розробляються відповідно до визначених завдань, які в свою чергу розробляються відповідно до визначеної мети. Такий підхід є виправданим, оскільки реалізація кожного напрямку діяльності та кожного завдання впливає на виконання програми в цілому.

Виходячи із цього, окреслимо функції результативних показників програм:

- 1) індикація ефективності використання ресурсів за програмою (звітна функція). Наприклад, отримавши дані про кількість штатних посад (це один з результативних показників) по установі за звітний період, ми отримуємо дані для звіту по мережі, штатах та контингентах;

- 2) порівняння результатів виконання програми у динаміці та в часі (моніторингова функція). Наприклад, отримавши дані про рівень успішності

учнів (це один з результативних показників) за декілька кварталів поточного навчального року, ми робимо висновок про динаміку успішності по галузі;

3) аналіз виконання цільової програми в розрізі періодів її реалізації та між територіально окремими виконавцями (аналітична функція). Наприклад, отримавши дані про успішність, зазначені у попередньому пункті від декількох освітніх установ, ми робимо аналіз щодо рівня успішності освітнього процесу в цілому та про критичні точки (найвища та найнижча успішність по галузі) в розрізі освітніх установ регіону за звітний період;

4) зазначення змін, які відбуваються у групі споживачів послуг за програмою, змін у проблематиці, аж до змін у доцільності виконання програми (управлінська функція). Наприклад, за результатами моніторингу результативних показників, описаному в попередньому пункті ми будемо управлінське рішення щодо виявлення причин недовиконання запланованого показника та поліпшення ситуації в галузі.

Застосування результативних показників програм дає змогу чітко продемонструвати ефективність використання ресурсу, співвідношення досягнутих результатів та затрачених коштів, тривалість виконання регіональної цільової програми, її необхідність та відповідність визначеній меті, а також, порівнювати результати виконання окремих програм, аналізувати їх.

Воно сприяє якісному та кількісному аналізу стану виконання програми в частині фінансового забезпечення та в частині досягнення соціального ефекту, який є сенсом виконання будь-якої цільової програми. Адже усі явища і процеси в соціально-економічній системі перебувають у тісному взаємозв'язку. Кожне явище на шляху реалізації цільової програми можна розглядати і як причину, і як результат. Завдання розробки показників – узагальнити, згрупувати та класифікувати ці явища в частині впливу у середньостроковій чи стратегічній перспективі.

Водночас, при плануванні результативних показників необхідно

використовувати дані попередніх періодів. Аналізуючи результативні показники програм, необхідно визначити, чи результати виконання програми відповідають поставленій меті та завданням. Порівнюючи наявні дані про виконання показників результативності та ефективності з даними за минулі періоди, можна чітко побачити тенденції розвитку та відхилення від планових показників. Використання такого інструменту оцінки програм сприяє відходу від практики фінансування цільових програм за принципом утримання окремих установ та організацій, надає поштовху до аналізу структури та обсягів витрат та сприяє розвитку принципу управління на засадах чіткої реалізації стратегічного плану та пріоритетних напрямків.

Необхідною умовою забезпечення стабільності в країні є розроблення сучасних підходів та методів до використання обмеженого ресурсу, у першу чергу, бюджетного. З цим пов'язана й активізація інвестиційної діяльності держави. Особливого значення набуває проблема оцінки ефективності використання бюджетних коштів, державних інвестицій і відповідних цільових програм і проектів, покликаних забезпечувати реалізацію пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Невирішеність даної проблеми є однією з причин, що ускладнює надання практикам соціально-економічного планування належної ефективності та достойної інвестиційної привабливості регіону.

Практичні дослідження вимірювання ефективності виконання цільових програм в Україні достатньо обмежені. Відомі дослідження, що наведені у Збірнику досліджень ефективності виконання державних програм, виданому досить давно ДКРС України та Голов КРУ. Вони стосуються: ефективності бюджетних вкладень у підготовку педагогів з вищою освітою (визначають структуру дослідження (його гіпотезу, методи збирання даних та перевірки припущень, критерії оцінки), історичні аспекти та здійснюють моніторинг законодавства у сфері освіти, дають загальну характеристику системи управління педагогічною освітою, оцінюють фактичний механізм визначення

потреби в педагогах, аналізують механізм формування та виконання державного замовлення на підготовку педагогічних кадрів з вищою освітою, вивчають стан працевлаштування педагогів з вищою освітою, наводять результати обстеження громадської думки шляхом опитування та анкетування за напрямом «педагогічна освіта»), та ефективності державної підтримки агропромислового комплексу (обґрунтовують необхідність здійснення державної підтримки села, описують об'єкт дослідження, розглядають діючі програми щодо підтримки сільського господарства, методи та організацію аудиту, проводять аналіз ефективності програм пільгового кредитування та спеціального режиму оподаткування ПДВ, а також ефективності фінансового лізингу сільськогосподарської техніки). Проте дані дослідження описують результати аудиту і не містять методики оцінки даних програм та висновків про ефективність досліджуваних програм [4, с.25-31].

Відтак, в Україні існує ряд недоліків, пов'язаних з організацією виконання цільових програм. Серед них виділяють: «слабкість нормативно-правової бази їх виконання (нечіткість визначення цілей програм, джерел і термінів їх фінансування, відсутність механізмів координації виконання програм між їхніми учасниками та можливості здійснення зовнішнього контролю); недостатність бюджетного фінансування та розпорошення його за великою кількістю учасників виконання (об'єктами контролю); невикористання можливостей залучення до виконання програм небюджетних фінансових ресурсів; невиконання учасниками бюджетних програм передбачених законодавством функціональних обов'язків» [3, с.27-28]. Проте найбільш вагомим недоліком, на мою думку, є низька ефективність виконання цільових програм, що призводить до неефективного використання бюджетних коштів.

В умовах стійкого зростання державних витрат, що спостерігається нині у як у всьому світі, так і в Україні, Уряд все більше повинен

забезпечувати ефективне й результативне використання людей і грошових ресурсів, які перебувають у його розпорядженні. Тобто, об'єктивною необхідністю є забезпечення ефективності виконання цільових програм, питома вага яких у бюджетах всіх рівнів постійно збільшується. Це можливо лише на основі розробки та впровадження методики вимірювання ефективності виконання на основі результативних показників.

Необхідність розробки та впровадження такої методики в Україні визначається й на законодавчому рівні. Так, згідно з Концепцією застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, схваленої Кабінетом Міністрів України від 14.09.2002 р. № 538-р, на третьому етапі (2005 і наступні роки) передбачається здійснення оцінки та подальше вдосконалення формування і виконання бюджету на основі цього методу, одним із напрямків якого є оцінка ефективності бюджетних програм [54]. Зазначимо, що кожна цільова програма, потрапляючи до бюджету автоматично переходить у розряд бюджетних.

Під час виконання бюджету, складеного за програмно-цільовим методом будь-яке рішення, про внесення змін або корегувань в програму чи стратегію її виконання, про обсяги асигнувань або перерозподіл коштів між завданнями в межах програми, про продовження або припинення програми та ін., необхідно приймати базуючись на своєчасно отриманій обґрунтованій аналітичній інформації. Інструментами, що забезпечують отримання необхідних даних є моніторинг та оцінка – невід'ємні елементи ефективного процесу управління програмами. Вони є спорідненими, але відрізняються рівнем складності та методологічними підходами.

Оцінка регіональної цільової програми – це періодичний ґрунтовний аналіз процесу реалізації програми за показниками виконання з метою визначення її ефективності та результативності і прийняття управлінських рішень щодо покращення процесу її подальшої реалізації, або в разі необхідності призупинення чи припинення. Оцінка цільової програми надає

можливість оцінити економічну та соціальну ефективність використання бюджетних коштів на виконання цільової програми згідно визначених мети і завдань і результативність цієї програми. Вона здійснюється за допомогою порівняння планових і фактичних показників її виконання, а також з урахуванням усіх факторів, які впливають на виконання цільової програми. Основою для отримання інформації про показники виконання цільової програми є:

- бюджетний запит;
- паспорт програми;
- звіти про виконання паспорта програми;
- звітність Державного казначейства України;
- звітність відповідального виконавця;
- інші джерела офіційної інформації [40].

У процесі використання програмно-цільового методу планування підвищується відповідальність головних розпорядників не тільки за ефективне та раціональне використання бюджетних коштів, а і за досягнення результату від виконання регіональної цільової програми. Адже методологія програмно-цільового методу вимагає визначення відповідального виконавця, тобто того хто, безпосередньо відповідає за виконання програми. При традиційному ж плануванні соціально-економічного розвитку та постатейному формуванні бюджету відповідальність за використання бюджетних коштів може покладатися на одного або декількох головних розпорядників (відповідальних виконавців).

Здійснення витрат ресурсу за цільовими програмами передбачає, що відповідальність за виконання поставлених програмою цілей, завдань, а також показників результативності програм повинна покладатися лише на одного відповідального виконавця. При цьому в разі невідповідного виконання програми можна проаналізувати кількісні та якісні фактори, що вплинули на відхилення від запланованих показників результативності,

розробити і вжити відповідних заходів.

В Україні особливий статус відповідальних виконавців програм регламентований Бюджетним кодексом України [53]. На відміну від вітчизняних стандартів, зарубіжна практика передбачає наявність декількох відповідальних виконавців цільової програми, найчастіше – згідно з кількістю підпрограм у структурі програми.

Оцінка ефективності здійснюється на підставі аналізу результативних показників цільових програм, а також іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, кошторисах, паспортах цільових програм, звітах про виконання кошторисів, а також у звітах про виконання паспортів цільових програм.

Результати оцінки ефективності цільових програм, у тому числі висновки органів виконавчої влади, уповноважених на здійснення управлінського контролю за дотриманням відповідного законодавства, є підставою для прийняття рішень про внесення в установленому порядку змін до бюджетних призначень поточного бюджетного періоду, відповідних пропозицій на плановий бюджетний період та до прогнозу соціально-економічного розвитку на наступні за плановим періоди, включаючи зупинення реалізації відповідних цільових програм. Оцінка ефективності програм здійснюється шляхом аналізу:

- відповідності цільової програми пріоритетам соціально-економічного розвитку країни та окремих галузей економіки (сфер діяльності, регіону);
- відповідності цільової програми плану діяльності відповідального виконавця на плановий та наступні за плановим два періоди;
- відповідності цільової програми нормативно-правовим актам, на підставі яких передбачається її виконання;
- мети, завдань цільової програми та напрямів використання ресурсів усіх видів на предмет реалістичності та доцільності їх виконання у плановому періоді, їх спрямованості на досягнення максимального

результату;

- результативних показників цільової програми, яких передбачається досягти при виконанні програми в плановому періоді, щодо їх відповідності меті та завданням цільової програми;
- фактичних результатів виконання цільової програми за попередні планові періоди;
- зобов'язань та стану розрахунків за ними.

При проведенні моніторингу необхідно дотримуватись принципу ефективності та результативності, відповідно до якого усі учасники процесу планування соціально-економічного розвитку при складанні та виконанні програм мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку регіону, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні ресурсів усіх видів.

3.3 Практичне застосування програмно-цільового підходу в плануванні соціально-економічного розвитку Одеської області

Однією з найважливіших соціально-економічних сфер життя людини є охорона здоров'я.

Розглянемо стан планування та виконання плану у сфері охорони здоров'я в Одеській області.

Основні положення програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2022 рік у сфері охорони здоров'я

Загальна кількість закладів охорони здоров'я в Одеській області становить 153. З них першого рівня надання медичної допомоги – 60 закладів, серед яких 48 центрів первинної медико-санітарної допомоги, 326 амбулаторій загальної практики – сімейної медицини та 469 фалів. Другого

рівня – 63 заклади серед яких центральні, багатoproфільні, міські та районні лікарні. Третього рівня – 27 закладів охорони здоров'я обласного підпорядкування 3 рівня надання медичної допомоги з яких: 4 диспансери; 10 центрів; 2 бюро; 1 база мед. постачання; 1 станція переливання крові; 1 спеціалізований будинок дитини; 2 психіатричні лікарні; 2 шпиталі інвалідів війни; 1 стоматологічна поліклініка; 3 лікарні (дитяча, обласна клінічна та Дунайська лікарня).

Надають медичну допомогу 7084 лікарів, 13253 фізичні особи середнього медичного персоналу, 7255 молодшого.

Сьогодні сфера охорони здоров'я ставить перед нами національні виклики. Перш за все, це протидія та боротьба з поширенням гострого респіраторного захворювання COVID-19. З початку епідемії в області, станом на 25 жовтня 2021 року, зареєстровано 181 812 лабораторно підтверджених випадків COVID-19, у тому числі дітей до 17 років – 8748 (4,8%), медичних працівників – 4599, летальних випадків – 3848. Інтенсивний показник на 100 тисяч населення склав 7659,2 та перевищив середній по країні (7310,0) на 4,8%; смертність – 162,1 (нижче показника по країні на 4,1%); летальність – 2,1%.

25 жовтня 2021 року затверджено 10 закладів охорони здоров'я «першої хвилі» та 14 закладів «другої хвилі» для госпіталізації пацієнтів з гострою респіраторною хворобою COVID-19, загальна кількість ліжок, виділених для надання медичної допомоги хворим на COVID-19 складає 3783.

Для закладів охорони, що надають первинну медичну допомогу хворим на COVID-19 закуплено 15 кріоциліндрів та 2013 кисневих концентраторів.

За рахунок обласного бюджету в рамках обласної цільової програми «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки» закуплено: тест-системи імуноферментні; кисневу станцію для КНП «Центральна районна лікарня Подільського району Куяльницької сільської ради», дизельний генератор та

агрегат типа Silensys Tecumseh для КНП «Центр громадського здоров'я» ООР» а також застраховано 51 працівник КНП «Одеський обласний очний шпиталь інвалідів війни» ООР».

До кінця поточного року планується закупити медикаменти відповідно до Протоколу лікування COVID-19 виробу медичного призначення та засоби індивідуального захисту, медичне обладнання та техніку для закладів охорони здоров'я, що надають медичну допомогу хворим на гостру респіраторну інфекцію COVID-19.

На страхування працівників медичних закладів на випадок захворювання на коронавірусну хворобу (COVID-19) під час виконання своїх професійних обов'язків, або одноразові виплати працівникам закладів охорони здоров'я передбачено на поточний рік бюджетних асигнувань у сумі 5,9 млн грн.

За програмою «Доступна медицина» побудовано 17 нових амбулаторій; реконструйовано 49 амбулаторій, придбано 197 комп'ютерів для телемедицини, 95 автомобілів, закуплено медичне обладнання, придбано 130 автомобілів швидкої медичної допомоги. За програмою «Велике Будівництво» реконструйовано 12 приймальних відділень в «опорних» закладах охорони здоров'я. Опорні заклади охорони здоров'я пройшли модернізацію та встановили сучасне обладнання (КТ та МРТ).

У 2022 році в Україні розпочинається нова програма – реконструкція 48 обласних багатопрофільних клінічних лікарень – 24 для дорослих, 24 – для дітей, а також 24 реабілітаційних центри для наших ветеранів. На Одещині це – КНП «Одеська обласна дитяча клінічна лікарня» та КНП «Одеська обласна клінічна лікарня».

Одеська область реалізує безперервну та послідовну роботу задля збільшення показників вакцинації населення, насамперед ключових груп ризику та пріоритетних професійних груп. На 26 жовтня 2021 року в Одеській області всього зроблено 873 018 щеплень. Першу дозу отримали –

504 105 осіб, що становить 21,9% від населення Одеської області. Дві дози отримали, тобто закрили курс вакцинації, 368 913 осіб, що становить 16,0% . Отримали лише одну дозу вакцини, тобто мають відкритий епізод вакцинації – 135 192 тис осіб, що становить 5,8% від загальної кількості населення Одеської області. За добу – 14 891 особа.

Одним з ключових напрямків роботи є реалізація стратегічних державних програм з цифровізації (депаперизація), а саме формування та ведення електронних медичних записів, електронних направлень, видача електронних рецептів на лікарські засоби.

Одеська область одна із перших виконала програму готовності медичних закладів до впровадження електронних медичних висновків про тимчасову непрацездатність та листів непрацездатності та ввійшла в 4 лідерів по Україні, що в свою чергу дало змогу без перешкод з 1 жовтня 2021 року розпочати роботу в даному напрямку. Станом на 27.10.2021 всі заклади охорони здоров'я працюють в електронному форматі, виписано більше 73,5 тис. електронних листків непрацездатності та залучено 2 620 лікарів.

Аналіз виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2022 рік у сфері охорони здоров'я

Збільшення доступності та наближення медичних послуг до споживача.

Основною вимогою Національної служби здоров'я України до закладів охорони здоров'я для подальшого контрахтування та закупки медичної послуги для населення області, є збільшення доступності до будівель закладу охорони здоров'я маломобільних верств населення та осіб з інвалідністю, що передбачає приведення приміщень у відповідність державним будівельним нормам та встановлення пандусів в усіх закладах охорони здоров'я області.

Одеська область має розгалужену мережу закладів охорони здоров'я, які у повній мірі забезпечують населенню якісну медичну допомогу та достатній кадровий ресурс. На 01 січня 2023 року загальна кількість закладів охорони здоров'я в Одеській області становить 169. З них першого рівня – 57

закладів, другого рівня – 63 заклади, третього рівня – 26 закладів, інші заклади (санаторії, заклади МОЗ України, навчальні заклади) становлять 26 одиниць.

Згідно даних ЕСОЗ медичну допомогу надають 8968 лікарів та 9762 особи середнього і молодшого медичного персоналу.

Одеська область має потужний ліжковий фонд. Потужність стаціонарних закладів по території області на 01.01.2023 складає 13 677 ліжок, забезпеченість ліжок населення становить 58,4 на 10 тис. На 01.10.2021 року ліжковий фонд лікувальних закладів становив 13 645 ліжок, забезпеченість – 57,7 на 10 тис.

Також, протягом 2022 року Департаментом охорони здоров'я було організовано доступність надання якісної медичної допомоги ВПО, що дало можливість не допустити інфекційні спалахи, а саме: системно проводяться медичні скринінги, інформаційно-роз'яснювальна робота щодо збереження здоров'я в умовах війни та моніторингові візити експертів до ВПО (проведено 18 виїздів). Спеціалістами під час виїздів до ТГ було проведено медичні огляди близько 3 тис ВПО.

Поряд з цим була продовжена робота щодо виїздів мобільних бригад ЦПМСД для проведення медичних скринінгів груп ризику (людей похилого віку, дітей, вагітних, людей із хронічними захворюваннями). За 2022 рік було оглянуто близько 7 тисяч осіб. Дані мобільні бригади проводять загальні медичні огляди, а також вакцинують населення від COVID-19.

Збільшення кількості укладених контрактів із НСЗУ за пріоритетними напрямками.

З впровадженням реформи фінансування закладів охорони здоров'я, що надають спеціалізовану та високоспеціалізовану медичну допомогу здійснює Національна служба здоров'я України за програмою медичних гарантій відповідно до укладених договорів про медичне обслуговування населення.

На 01.01.2023 надавачів медичних послуг фінансування за договорами – 248, що на 22 установи більше, ніж на 01 січня 2022 року (у тому числі комунальних – 140, ФОП – 82, приватні (без ФОП) – 26). Сума договору ПМГ у порівнянні з 2021 роком збільшилась майже вдвічі: з 4 млрд до 8 млрд.

Відповідно до Закону України «Про охорону здоров'я в Україні», законодавство України про охорону здоров'я базується на положеннях Конституції України та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, які регулюють суспільні відносини в області охорони здоров'я.

Необхідність формування та прийняття даної програми продиктована наявністю соціально-економічної проблематики в області захисту здоров'я та профілактики захворюваності серед населення Одеської області.

Діяльність амбулаторій сімейної медицини та центрів швидкої медичної допомоги в Одеській області полягає в наданні кваліфікованої та екстреної медичної допомоги населенню області.

Як було показано в таблиці 2.4, у 2023 році завершує дію Обласна цільова Програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки»

Пропонується до впровадження нова цільова бюджетна програма для Одеської області з врахуванням вимог до складу та структури цільової програми і особливостей її складання. Складена з врахуванням бюджетних обмежень, прогнозів доходів і витрат загального фонду та потреби Одеської області. В основі системи якості даної програми використані статистичні показники. Їх сукупність відображає ефективність надання екстреної медичної допомоги в 2024–2026 роки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Цільова програма «Здоров'я»*

1. Назва програми: «Обласна цільова програма «Здоров'я»
2. Головний розпорядник: Управлінні охорони здоров'я обласної державної адміністрації
3. Головна мета діяльності головного розпорядника: Поліпшення демографічної ситуації,

збереження і зміцнення здоров'я населення шляхом підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги з пріоритетним напрямом профілактики та лікування хронічних неінфекційних захворювань, найбільш значущих в соціально-економічному та медичинсько-демографічному плані класів і нозологічних форм хвороб.	
4. Відповідальні виконавці: Управління охорони здоров'я обласної державної адміністрації	
5. Законодавчі підстави для виконання бюджетної програми:	
5.1. Конституція України (Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР)	
5.2. Бюджетний Кодекс України (Закон України від 21.06.2001 № 2542-ІІІ.)	
5.3. Закон України «Про державний бюджет України»	
5.4 Закон України «Про основи охорони здоров'я в Україні» (Закон від 19.11.1992 року № 2801-ІІІ).	
6. Мета цільової програми: Створення умов для поширення доступності та підвищення якості екстреної медичної допомоги.	
7. Завдання цільової програми: Максимально збільшити процент мешканців, отримавши якісну екстрену медичну допомогу.	
8. Обсяг бюджетних призначень на здійснення завдань програми:	
9.1. З загального фонду – 163,9 млн грн	
9.2. Зі спеціального фонду – 0 тис. грн	
9.3. Всього по програмі – 163,9 млн грн	
9. Показники результативності бюджетної програми: показник, одиниця виміру, джерело інформації	
9.1. Показники витрат:	
- кількість установ, од. (свідоцтво про державну реєстрацію)	1
- кількість штатних одиниць, од. (штатний розпис)	121,25
- з них лікарів, од. (штатний розпис)	15,0
- кількість автомобілів, од.	10
- кількість населення, од. (статистичні данні)	86792
9.2. Показники продукту:	
- кількість виїздів, од.	26080
- з них необгрунтованих, од.	765
- кількість обслугованих осіб, од.	28000
- кількість осіб, що зможуть отримати допомогу, од.	25295
9.3. Показники ефективності:	
- середня вартість 1 виклику по медикаментах, грн. (кількість обслуговуючих осіб)	1,5
- кількість виїздів на 1 автомобіль, од. (кількість виїздів / кількість автомобілів)	2608
9.4. Показники якості:	
- рівень звернення за допомогою на 1000 населення, одиниць (кількість осіб, що обслужені x 1000 / кількість населення)	326,6
- динаміка відсотку необгрунтованих викликів, % (кількість необгрунтованих викликів / кількість виїздів x 100) – (-2,9);	2,9
- час доїзду карети до місця виклику, хвилин	15
- відсоток отримавши допомогу з числа обслугованих, % (кількість отримавших допомогу / кількість обслуговування x 100)	90,3
10. Загальний порядок та терміни моніторингу та оцінки фінансових та результативних показників програми: Моніторинг бюджетної програми здійснюється всіма відповідальними виконавцями цільової програми за відповідною структурою в частині фінансових показників (обсягів асигнувань на виконання бюджетної програми) и результативних показників	

*Складено автором

Програма має більш соціальну, ніж економічну спрямованість, але опосередковано позитивні результати її реалізації окажуть вплив і на економічні показники розвитку області, через збереження здоров'я населення, зокрема економічно активного.

В цій програмі чітко відображено мету, завдання, відповідального виконавця, обсяг фінансування та цільові показники. Вона є прозорою та оптимальною, за результатами її виконання можна проводити контроль дотримання планових показників та своєчасно прийняти рішення стосовно подальшої дії цієї програми.

Висновки до розділу 3

Формування регіональних цільових програм повинно встановлювати чітку залежність між використанням обмежених ресурсів усіх видів та очікуваними результатами так, щоб відповідальні за ухвалення рішень мали змогу порівнювати альтернативні варіанти та вибирати між ними, базуючи своє рішення на пріоритетах державної та регіональної політики. Рівень витрат за програмами повинен бути достатнім для їх виконання. Не існує узагальнених рекомендацій щодо досягнення цього, однак у розділі виділено кілька, актуальних моментів:

- програмно-цільовий метод вимагає, щоб програми включали усі види діяльності, пов'язані з досягненням цілей та виконанням завдань, включаючи поточні та капітальні видатки;
- подальший поділ підпрограм на напрямки діяльності може виявитися необхідним для забезпечення більш якісного управління під час досягнення мети та виконання завдань підпрограм;
- управлінська підзвітність за підпрограмами повинна бути чіткою та залишатися в межах одного організаційного підрозділу, задіяного в програмі.

Відповідно до Закону України «Про охорону здоров'я в Україні», законодавство України про охорону здоров'я базується на положеннях Конституції України та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, які регулюють суспільні відносини в області охорони здоров'я.

Необхідність формування та прийняття даної програми продиктована наявністю соціально-економічної проблематики в області захисту здоров'я та профілактики захворюваності серед населення Одеської області.

Діяльність амбулаторій сімейної медицини та центрів швидкої медичної допомоги в Одеській області полягає в наданні кваліфікованої та екстреної медичної допомоги населенню області.

Як було показано в таблиці 2.4, у 2023 році завершує дію Обласна цільова Програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки»

Пропонується до впровадження нова цільова бюджетна програма для Одеської області з врахуванням вимог до складу та структури цільової програми і особливостей її складання. Складена з врахуванням бюджетних обмежень, прогнозів доходів і витрат загального фонду та потреби Одеської області. В основі системи якості даної програми використані статистичні показники. Їх сукупність відображає ефективність надання екстреної медичної допомоги в 2024–2026 роки.

Програма має більш соціальну, ніж економічну спрямованість, але опосередковано позитивні результати її реалізації окажуть вплив і на економічні показники розвитку області, через збереження здоров'я населення, зокрема економічно активного.

В цій програмі чітко відображено мету, завдання, відповідального виконавця, обсяг фінансування та цільові показники. Вона є прозорою та оптимальною, за результатами її виконання можна проводити контроль дотримання планових показників та своєчасно прийняти рішення стосовно подальшої дії цієї програми.

ВИСНОВКИ

В роботі проаналізовано діючі практики планування соціально-економічного розвитку регіонів, визначено їх недоліки. Встановлено, що на сучасному історичному етапі розвитку Україна здійснює соціально-економічну політику на засадах, характерних для країн з ринковою економікою. На основі цього аналізу встановлено, що існує ряд переваг, які обґрунтовують об'єктивну можливість та процесуальну необхідність запровадження програмно-цільового методу в практику реалізації місцевих цільових та комплексних програм. Цей метод є одним з прогресивних методів державного управління, він враховує ринкову складову. У зв'язку з цим надано практичні рекомендації та запропоновані науково обґрунтовані положення щодо реалізації методики програмно-цільового методу планування соціально-економічного розвитку на рівні регіонів.

Результати дослідження дали змогу зробити висновки теоретичного і науково-практичного спрямування, основними з яких є наступні.

Дослідження основ теоретичного підґрунтя сучасної системи соціально-економічного планування розвитку регіону дало можливість розглядати її як впорядковану сукупність інституційних установок. Ці установки виступають у якості нормативних стандартів, генеза розвитку яких носить поступальний характер. Кожен із таких стандартів забезпечує структурним підрозділам влади регіону, а також суб'єктам господарювання в регіоні досягнення прогнозних результатів соціально-економічного розвитку, що не розходяться із загальнодержавними пріоритетами. Розкриття теоретичної основи планування соціально-економічного розвитку показало, що вона базується на поняттях доцільності, цільового призначення, програмування, проблемної концепції, результативності та ефективності послуг за програмою.

Обґрунтування ролі планування соціально-економічного розвитку в

системі державного управління ринковою економікою дало змогу віднести до елементів практик управління розвитком регіону такі: система прогнозно-програмних документів; форми управління – організаційно-управлінські структури; методи управління – інструментарій, що включає способи, важелі, технології процесів досягнення поставленої мети.

Огляд альтернатив у здійсненні практик соціально-економічного планування розвитку показав, що ув'язати стратегію та пріоритети розвитку держави та окремої адміністративно-територіальної одиниці з фінансово-економічною складовою управлінської діяльності як на державному, так і на місцевому рівнях, дозволяє такий інструмент як програмно-цільовий метод планування. Саме його опції найбільш відповідають вимогам цільового використання ресурсів усіх видів, які використовуються у ході реалізації кожної регіональної цільової програми. Впровадження програмно-цільового методу дозволить ув'язати стратегічні цілі розвитку держави, проблематику соціально-економічного розвитку регіону та кожної окремої території у його складі. Водночас, він є інструментом об'єктивної оцінки ефективності використання таких ресурсів, оскільки при контролі за виконанням цільових програм акцент переноситься на оцінювання досягнутих результатів конкретної програми.

Узагальнення методологічних підходів до трактування суті програмно-цільового методу, показало, що він являє собою систему елементів (опцій) регіонального управління соціально-економічним розвитком, кожен з яких спрямовано на реалізацію довгострокових цілей соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, міст та районів на основі ефективного використання наявних ресурсів та узгодження інтересів суб'єктів підприємництва всіх форм власності. Логіка програмно-цільового методу базується на реалізації чіткої послідовності досягнення результату через взаємозв'язок: мета/ціль – ресурси – організація – рішення (реалізація).

Формування регіональних цільових програм повинно встановлювати

чітку залежність між використанням обмежених ресурсів усіх видів та очікуваними результатами так, щоб відповідальні за ухвалення рішень мали змогу порівнювати альтернативні варіанти та вибирати між ними, базуючи своє рішення на пріоритетах державної та регіональної політики. Рівень витрат за програмами повинен бути достатнім для їх виконання. Не існує узагальнених рекомендацій щодо досягнення цього, однак у розділі виділено кілька, актуальних моментів:

- програмно-цільовий метод вимагає, щоб програми включали усі види діяльності, пов'язані з досягненням цілей та виконанням завдань, включаючи поточні та капітальні видатки;
- подальший поділ підпрограм на напрямки діяльності може виявитися необхідним для забезпечення більш якісного управління під час досягнення мети та виконання завдань підпрограм;
- управлінська підзвітність за підпрограмами повинна бути чіткою та залишатися в межах одного організаційного підрозділу, задіяного в програмі.

Відповідно до Закону України «Про охорону здоров'я в Україні», законодавство України про охорону здоров'я базується на положеннях Конституції України та інших прийнятих відповідно до них актів законодавства, які регулюють суспільні відносини в області охорони здоров'я.

Необхідність формування та прийняття даної програми продиктована наявністю соціально-економічної проблематики в області захисту здоров'я та профілактики захворюваності серед населення Одеської області.

Діяльність амбулаторій сімейної медицини та центрів швидкої медичної допомоги в Одеській області полягає в наданні кваліфікованої та екстреної медичної допомоги населенню області.

У 2023 році завершує дію Обласна цільова Програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки».

Пропонується до впровадження нова цільова бюджетна програма для

Одеської області з врахуванням вимог до складу та структури цільової програми і особливостей її складання. Складена з врахуванням бюджетних обмежень, прогнозів доходів і витрат загального фонду та потреби Одеської області. В основі системи якості даної програми використані статистичні показники. Їх сукупність відображає ефективність надання екстреної медичної допомоги в 2024–2026 роки.

Програма має більш соціальну, ніж економічну спрямованість, але опосередковано позитивні результати її реалізації окажуть вплив і на економічні показники розвитку області, через збереження здоров'я населення, зокрема економічно активного.

В цій програмі чітко відображено мету, завдання, відповідального виконавця, обсяг фінансування та цільові показники. Вона є прозорою та оптимальною, за результатами її виконання можна проводити контроль дотримання планових показників та своєчасно прийняти рішення стосовно подальшої дії цієї програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверхнюк Т.М. Ресурсне забезпечення регіонального управління: теоретико-методологічні засади. Монографія. Національна академія держ. управління при Президентові України, Одеський регіональний ін-т держ. управління. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. 320 с.
2. Беседін В.Ф. Основні прогнозні показники економічного і соціального розвитку України на 2000 рік. Науково-дослідний економічний ін-т Мінекономіки України. Київ : Інтелект, 1999. 160 с.
3. Голинська О.В. Особливості умови запровадження інструментів програмно-цільового методу в Україні. *Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика*. Матеріали підсумкової щорічної конференції 28 жовтня 2018р. Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2018 С.25–28.
4. Голинська О.В. Управління місцевими бюджетами за програмно-цільовим методом. RTI\USAID. 2017. 205 с.
5. Долішній М.І., Кравців В.С., Симоненко В. К. Наукові засади формування регіональної політики. *Регіональна політика методологія, методи, практика*. Львів ДПА-друк, 2001. С. 20.
6. Долішній М.І., Мікловда В.П. Передумови формування та реалізації регіональної політики. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Основи формування регіональної соціально-економічної політики* : зб. наук. пр. НАН України, Інститут регіональних досліджень ; відп. ред. М.І. Долішній. Львів. 2004. Вип. УГП С. 7.
7. Михасюк І.Р., Янкиш М. Д., Залога З.М., Сажинець С.Й. Регіональна економіка / ред. І.Р. Михасюка. Львів : «Українські технології», 2018. 98 с.
8. Приходченко Л.Л. Політичний та інституційний механізми державного управління: узгодження інтересів. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. Праць Харків : Вид-во ХарР НАДУ Магістр, 2010. Вип.3 (30). С. 3–13.

9. Щербина І. Ф. Державні інвестиції в регіональний розвиток: головні проблеми та шляхи їх вирішення. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 3-4 (26-27). С. 250–256.

10. Щербина І.Ф. Основні напрямки зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування. *Проблеми розвитку фінансової системи України* : тези допов. наук.-теор. конф., 22–23 квіт. 2018 р. Київ : НДФІ, 2018. С. 357–363.

11. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000р. № 1602-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 07.10.2023)

12. Астахова В.В. Регіональний рівень соціально-економічного планування: наук.-метод. розробка / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж., Київ : НАДУ, 2018. 43 с.

13. Єпіфанов А.О., Сало І. В. Регіональна економіка. Київ: Наукова думка, 2017. 344 с.

14. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/> (дата звернення 12.09.2023)

15. Данилишин Б. М., Дорогунцов С. І. Лібанова Е. М. Україна: Проблеми сталого розвитку: наук. доп., Київ : РВПС України НАН України, 1997. 149с.

16. Державне управління: основи теорії, історія і практика: Навчальний посібник / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній, М.М. Іжа, Г.І. Арабаджи ; за заг. ред. Надолішнього П.І., Бакуменка В.Д. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. 394 с.

17. Абалкин Л. А. Роль государства в становлении и регулировании рыночной экономики. Вопросы экономики. 1997. № 6. С. 4–12.

18. Голубенко В.В. Міжнародний досвід планування соціально-економічного розвитку. Київ : Основи, 2018. 58 с.

19. Новіков В.М. Політика розвитку соціальної інфраструктури: підсумки та проблеми. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 1. С. 85–

93.

20. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL:Режим доступу: www.mer.gov.ua (дата звернення 18.09.2023)

21. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. Е.М.Лібанової. Київ : Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2016. 808 с.

22. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL: : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 07.10.2023)

23. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ України на 2010-2014 роки . URL: <http://www.prezident.gov.ua/docs/Programa> (дата звернення 12.09.2023)

24. Рыночные трансформации в переходной экономике / отв. ред. А. Н. Алымов. Київ : Ин-т экономики НАН Украины, 2017. 327 с.

25. Зайчикова В. В. Системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в європейських країнах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». Ірпінь, 2016. 16 с.

26. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів від 21.07.2006 №1001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 16.10.2023)

27. Новіков В. М. Організація і розвиток соціальної сфери: зарубіжний і вітчизняний досвід. Київ : Ін-т економіки НАН України, 2017. 245 с.

28. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / за ред. Д. Норта ; пер. з англ. Київ : Основи, 2017. 198 с.

29. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції на 2004–2015 роки» : Указ Президента України від 28.04.2004р. №493/2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 08.11.2023)

30. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від

08.09.2005р. №2850-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 30.10.2023)

31. Послання Президента України Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2019-2021роки. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 07.10.2023)

32. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004р. № 1621-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 16.10.2023)

33. Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.10.2006р № 504-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 08.11.2023)

34. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29.07.2002р №224. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 14.10.2023)

35. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999р № 586-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 01.10.2023)

36. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 09.04.1999р № 586- XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 01.11.2023)

37. Про Стратегію людського розвитку: рішення Ради національної безпеки і оборони України від від 14.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0036525-21#Text> (дата звернення 24.10.2023)

38. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2017–2020 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2017 №34. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 19.10.2023)

39. Про розроблення прогнозних і програмних документів

економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003р №621. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 30.10.2023)

40. Про затвердження Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області 2021-2027 роки: Рішення Одеської обласної ради від 28.10.2019р №272. URL: <https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/soczialno-ekonomichnyj-ta-kulturnyj-rozvytok/strategichni-plany-dij-ta-programy-rozvytku/strategiya-regionalnogo-rozvytku/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/> (дата звернення 24.10.2023)

41. Бюджетний кодекс України. Прийтий Верховною Радою України №2456-XVII від 08.07.2010. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 28.08.2023)

42. Податковий кодекс України. URL: <http://www.sta.gov.ua> (дата звернення 29.09.2023)

43. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2022 рік від 17.12.2021 року № 327-VIII. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/rishennya-oorg-%E2%84%96327-viii.pdf> (дата звернення 02.10.2023)

44. Офіційний сайт Департаменту «Агентство з питань інвестицій та розвитку». URL: www.gue.odessa.gov.ua (дата звернення 18.09.2023)

45. Звіт щодо виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області за 2022 рік від 23.06.2023. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/rishennya-vid-23.06.2023-%E2%84%96530-viii.pdf> (дата звернення 02.10.2023)

46. Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2023 рік та основні напрями розвитку на 2024-2025 роки від 04.08.2023 №575-VIII. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/rishennya-vid-04.08.2023-%E2%84%96575-viii.pdf> (дата звернення 02.10.2023)

47. Ансофф И. Стратегическое управление; сокр. пер. с англ. под ред. Л.И. Евенко. Экономика, 1989. 519 с.

48. Грейсон Дж. К. мл., О’Делл К. Американский менеджмент на пороге 2 -го десятилетия XXI века; пер. с англ. : Экономика, 2017. 319 с.

49. Уотермен Р. Фактор обновления: как сохраняют конкурентоспособность лучшие компании; пер.с англ. ; общ. ред. В. Т. Рысина.: Прогресс, 1988. 362 с.

50. Про оцінку результатів діяльності державних установ: Закон США 1993 р. URL: [http:// www. gpoaccess. gov /usbudget / fy09/ index.html](http://www.gpoaccess.gov/usbudget/fy09/index.html) (дата звернення 01.11.2023)

51. Людський розвиток в Україні: методика оцінки та сучасний стан / Лібанова Е.М., Власенко Н.С., Власюк О.С. та ін. ; за сприяння ПРООН в Україні. Київ : РВПС НАН України, 2018. 124 с.

52. Крайник О. Стратегічне планування економічного розвитку регіону. *Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.практ.конф.* Київ:Вид-во УАДУ, 2001. т.2. С.132–136.

53. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / Копилов В.А., Воронова Л. К. та ін. Київ : НДФІ, 2016. 632 с.

54. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002р. №538. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 21.11.2023)

Міністерство освіти і науки України

Одеський національний технологічний університет

Кафедра економіки промисловості

ДОДАТКИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему: «Організація і методика планування соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Одеської області)»

на здобуття ступеню вищої освіти «магістр»

Здобувача _____ Фролова В.С.

Керівник _____ доц. Фрум О.Л.

Одеса – 2023 рік

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета і завдання дослідження. Метою виконання роботи є визначення напрямів удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіону (області).
Завданнями роботи передбачено: розглянути теоретико-методичні засади організації і методики планування соціально-економічного розвитку; – провести аналіз сучасного стану організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіонів в Україні; – обґрунтувати напрям удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку Одеської області через застосування програмно-цільового методу.
Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження є процеси організації і планування соціально-економічного розвитку регіону (області).
Предметом дослідження є напрями удосконалення організації і методики планування соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Одеської області).
Наукова новизна отриманих результатів полягає в системному характері дослідження і в обґрунтуванні необхідності і можливості посилення ролі процесів соціально-економічного планування в реалізації державної регіональної політики; визначені принципів застосування програмно-цільового методу планування соціально-економічного розвитку.
До основного наукового результату, який становить особистий внесок автора в розробку досліджуваної проблеми, належить такий: – отримало подальший розвиток застосування програмно-цільового методу планування в планування соціально-економічного розвитку регіону (області).

2. РОЛЬ І ЧИННИКИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Роль планування соціально-економічного розвитку в системі публічного управління (в умовах ринку) полягає у покладанні середньострокових та стратегічних цілей розвитку, кожна з яких розгорнута за вертикальною (за адміністративно-територіальними одиницями) та горизонтальною (за галузевими пріоритетами) ієрархіями;

Ключовими елементами управління розвитком регіону є:

- система прогнозно-програмних документів;
- форми управління: організаційно-управлінські структури;
- методи управління: інструментарій, що включає способи, важелі, технології процесів досягнення цілей.

Рис. 1. Основні чинники розробки планів соціально-економічного розвитку *

* Складено автором за джерелом

3. АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ ПРОГРАМ І ПРОГНОЗІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Рис. 2. Алгоритм розробки програм і прогнозів розвитку*

* Складено автором за джерелом

4. ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Таблиця 1

Методів планування, які застосовуються в бюджетних установах

№ з/п	Назва	Характеристика
1.	Нормативний	Має за основу використання заздалегідь встановлених норм та нормативів щодо показників, які плануються.
2.	Метод коефіцієнтів	Передбачає застосування певних коефіцієнтів, які використовуються для коригування показників бюджету минулих періодів.
3.	Програмно-цільовий	Ґрунтується на прийнятті та затвердженні бюджетних програм, реалізацію яких покладено на відповідальних
4.	Економіко-математичні	Використання інструментів математики та кібернетики для здійснення прогнозування та планування економічних явищ або процесів у суспільстві.
5.	Балансовий	Має на меті узгодження напрямів витрат з конкретними джерелами їх фінансування, та, у кінцевому підсумку, співставлення сукупних доходів із сукупними витратами.
6.	Аналітичний метод	Полягає у дослідженні величини зміни показника у плановому періоді відносно минулого, та виявленні факторів, що здійснюють вплив на зміну його динаміки.
7.	Метод прямого рахунку	Полягає у здійсненні детальних планових розрахунків кожного елементу доходів чи видатків бюджету.
8.	Синхронний (симуляційний)	Полягає у логічному послідовному розробленні розпису надходжень і видатків об'єктів бюджетного планування з метою формування зведених бюджетів організації.
9.	Послідовний (сукцесійний)	Передбачає розроблення бюджетів підрозділів нижчого рівня, виходячи зі зведених бюджетів організації.
10.	Централізований («згори - вниз»)	Передбачає послідовну інтеграцію бюджетів підрозділів нижчого рівня у бюджети підрозділів вищого рівня і остаточно у зведені бюджети.
11.	Децентралізований («знизу - вгору»)	Передбачає послідовну інтеграцію бюджетів підрозділів нижчого рівня у бюджети підрозділів вищого рівня і остаточно у зведені бюджети.
12.	Зустрічний (комбінований)	Покликаний ліквідувати недоліки попередніх методів і передбачає передання згори вниз орієнтовних бюджетів, їхне опрацювання центрами відповідальності й передання у зворотному порядку для формування зведених бюджетів.
13.	Стабільний (фіксований)	Передбачає формування обраних бюджетів на бюджетний період і відсутність жодних змін і коригувань протягом періоду виконання.
14.	Гнучкий	Має на меті одночасне розроблення кількох варіантів бюджету для різних діапазонів ділової активності, що можуть бути досягнуті у межах релевантного періоду внаслідок впливу низки факторів (зміни рівня інфляції, курсу валюти,

* Складено автором за джерелами

5. ПРОГНОЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2023 РІК

Таблиця 2

**Основні показники соціально-економічного та культурного розвитку
Одеської області за 2021-2023 роки***

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік прогноз	2023 рік до 2022 року, %
Індекс промислової продукції, відсотків	107,0	55,0	110,0	+55,0 в.п.
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн.	94 699,0	55 000,0	73 000,0	+ 32,7
Індекс сільськогосподарського виробництва, відсотків	192,0	77,2	121,2	x
Валова продукція сільського господарства у всіх категоріях господарств у цінах 2016 року, всього	33 106,4	25 555,6	30 977,5	121,2
у т.ч. рослинництва	30 308,0	23 027,0	28 475,6	123,7
тваринництва	2 798,4	2 528,6	2 501,9	98,9
Сальдо торговельного балансу, млн дол. США	- 202,6	+112,0	+44,0	x
Обсяг експорту товарів - всього, млн дол. США	1 697,8	2060,0	2100,0	101,9
Обсяг експорту послуг - всього, млн дол. США	946,3	460,0	474,0	103,0
Обсяг імпорту товарів - всього, млн дол. США	2311,1	2070,0	2180,0	105,3
Обсяг імпорту послуг - всього, млн дол. США	535,6	338,0	350,0	103,6
Обсяг прямих іноземних інвестицій - всього, млн дол. США	1 502,9	1 247,5	1 264,0	101,3
Обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування у фактичних цінах, млн грн	18 853,7	4 500,0	10 500,0	+ 133,3
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн.	35 693,3	7 200,0	23 000,0	+219,5
Введення в експлуатацію загальної площі житла за рахунок усіх джерел фінансування, тис. м ²	1 038,9	650,0	880,0	+35,4
Оборот роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб) - у фактичних цінах, млн грн	105 796,4	70 900,0	95 000,0	+34,0
Індекс споживчих цін, %	110,4	127,0	130,0	- 3,0 в.п.
Середньомісячна заробітна плата працівників:				
номінальна, гривень	12 326	12 050	13450	+ 11,6
номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього	108,6	75,0	80,0	+ 5,0 в.п.
Чисельність населення у віці 15-70 років, зайнятого економічною діяльністю, тис. осіб	979,6	970,0	994,0	+ 2,5
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років у відсотках, %	56,5	48,2	56,9	+ 8,7 в.п.
Рівень безробіття, визначений за методологією МОП, відсотків до економічно активного населення у віці від 15 до 70 років, %	7,3	15,6	8,3	- 7,3 в.п.

*Складено автором за джерелом

6. ПЕРЛІК ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2022 РІК

Таблиця 3

Регіональні програми соціально-економічного і культурного розвитку Одеської області на 2022 рік*

№/п	Назва програми	Строки дії програми
1.	Обласна цільова програма «Здоров'я Одещини»	2021-2023
2.	Обласна комплексна програма соціальної підтримки населення «Соціальний захист населення»	2021-2023
3.	Комплексна програма запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, забезпечення тендерної рівності, протидії торгівлі людьми	2020-2023
4.	Обласна комплексна програма «Культура Одещини»	2020-2022
5.	Комплексна програма реставрації та збереження Аккерманської фортеці й розвитку інфраструктури у м. Білгороді-Дністровському	2018-2022
6.	Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом	2019-2022
7.	Програма забезпечення житлом в внутрішньо переміщених осіб, учасників проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасників проведення операції об'єднаних сил (ООС)	2020-2024
8.	Регіональна Програма розвитку агропромислового комплексу «Аграрна Одещина»	2019-2023
9.	Програма реалізації в Стратегії ЄС для Дунайського регіону	2020-2022
10.	Регіональна цільова програма енергоефективності	2020-2022
11.	Регіональна програма з благоустрою населених пунктів	2020-2024
12.	Програма газифікації Одеської області	2010-2035
13.	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг	2019-2022
14.	Програма правової освіти населення	2019-2022
15.	Обласна Програма надання фінансової підтримки комунальним підприємствам, які забезпечують діяльність обласної ради та обласної державної адміністрацій	2020-2022
16.	Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності	2021-2023
17.	Програма висвітлення діяльності Одеської обласної ради у засобах масової інформації	2021-2023
18.	Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва	2021-2023
19.	Програма розвитку туризму та курортів в	2021-2023
20.	Регіональна програма цифрової трансформації	2021-2023
21.	Обласна цільова соціальна програма «Молодь Одещини»	2021-2025
22.	Обласна цільова комплексна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді	2021-2025
23.	Регіональна програма «Питна вода Одещини»	2021-2024
24.	Регіональна програма з підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім»	2021-2025

№/п	Назва програми	Строки дії програми
25	Регіональна програма «Ліси Одещини»	2021-2025
26	Обласна програма розвитку освіти Одещини	2022-2024
27	Одеська регіональна комплексна програма з охорони довкілля	2022-2026
28	Програма зайнятості населення на період	2023
29	Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки	2022-2025
30	Програма «Одеська область - 90»	2022
31	Комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в	2022-2024
32	Регіональна цільова програма сприяння розвитку громадянського суспільства	2022-2026
33	Про затвердження Регіональної цільової програми з ведення містобудівного кадастру	2022-2024

* Складено автором за [43]

7. АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ У 2022 РОЦІ

Таблиця 4

Аналіз виконання регіональних програм у 2022 році*

№/п	Назва програми	Передбачено в обласному бюджеті на 2022 рік	Виконано на 01.01.2023	Виконання, %
1.	Обласна програма розвитку освіти Одещини	53 212,8	41 121,9	77,3
2.	Обласна комплексна програма соціальної підтримки населення «Соціальний захист населення в Одеській області»	76 346,4	65 863,0	86,3
3.	Обласна цільова програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки»	157 013,2	127 392,4	81,1
4.	Обласна комплексна програма «Культура Одещини»	25 276,1	3 040,1	12,0
5.	Обласна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту в Одеській області	15 073,2	9 334,2	61,9
6.	Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності Одеської області	5 594,3	2 648,3	47,3
7.	Регіональна програма «Питна вода Одещини»	1 800,0	1 796,6	99,8
8.	Регіональна програма цифрової трансформації Одеської області	8 329,9	3 588,2	43,1
9.	Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки Одеської області	100 589,9	22 041,7	21,9
10.	Регіональна цільову програму енергоефективності Одеської області	3 648,1	3 224,3	88,4
11.	Регіональна комплексна програма з охорони довкілля	12 000,0	12 000,0	100,0
12.	Обласна комплексна цільова програма «Безпечна Одещина»	49 011,6	48 755,3	99,5
13.	Програма підтримки місцевих органів виконавчої влади Одеської області з питань реалізації реформ та делегованих місцевими радами повноважень	66 698,9	66 670,6	99,9
14.	Обласна програма надання фінансової підтримки комунальним підприємствам, які забезпечують діяльність обласної ради та обласної державної адміністрації	88 753,5	68 507,6	77,2
15.	Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом в Одеській області	1 976,3	1 976,3	100,0

* Складено автором за джерелом

8. ПЕРЛІК ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2023 РІК

Таблиця 5.

Регіональні програми соціально-економічного і культурного розвитку Одеської області на 2023 рік*

№з/п	Назва програми	Строки дії програми
1.	Обласна програма розвитку освіти Одещини	2022-2024
2.	Обласна цільова Програма «Здоров'я Одещини»	2021-2023
3.	Обласна комплексна програма соціальної підтримки населення «Соціальний захист населення»	2021-2023
4.	Комплексна програма запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, забезпечення тендерної рівності,	2020-2023
5.	Обласна комплексна програма «Культура Одещини»	2020-2023
6.	Комплексна регіональна програма забезпечення громадян житлом	2019-2025
7.	Програма забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, учасників проведення АТО та/або учасників проведення ООС	2020-2024
8.	Регіональна Програма розвитку агропромислового комплексу «Аграрна Одещина»	2019-2023
9.	Про затвердження Регіональної програми збереження і відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману	2019-2023
10.	Регіональна цільова програма енергоефективності	2020-2023
11.	Регіональна програма з благоустрою населених пунктів	2020-2024
12.	Програма газифікації	2010-2035
13.	Обласна Програма надання фінансової підтримки комунальним підприємствам, які забезпечують діяльність обласної ради та обласної державної адміністрації	2020-2023
14.	Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності	2021-2023
15.	Програма висвітлення діяльності Одеської обласної ради у засобах масової інформації	2021-2023
16.	Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва	2021-2023
17.	Програма розвитку туризму та курортів	2021-2023
18.	Обласна комплексна програма розвитку фізичної культури і спорту	2022-2024
19.	Регіональна програма цифрової трансформації	2021-2023
20.	Обласна цільова соціальна програма «Молодь Одещини»	2021-2025
21.	Обласна цільова комплексна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді	2021-2025
22.	Регіональна програма «Питна вода Одещини»	2021-2024
23.	Регіональна програма з підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім»	2021-2025
24.	Регіональна програма «Ліси Одещини»	2021-2025
25.	Програма підтримки місцевих органів виконавчої влади з питань реалізації реформ та делегованих місцевим радам повноважень	2021-2023
26.	Регіональна програма створення страхового фонду документації	2023-2027

№/п	Назва програми	Строки дії програми
27	Регіональна цільова програма сприяння розвитку громадянського суспільства	2023-2026
28	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення	2023
29	Програма розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя	2023-2025
30	Обласна комплексна цільова програма «Безпечна Одещина»	2022-2024
31	Регіональна програма цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки	2022-2025
32	Регіональна комплексна програми з охорони довкілля	2023
33	Програма зайнятості населення	2023

* Складено автором за джерелом

9. ХАРАКТЕРИСТИКА ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ

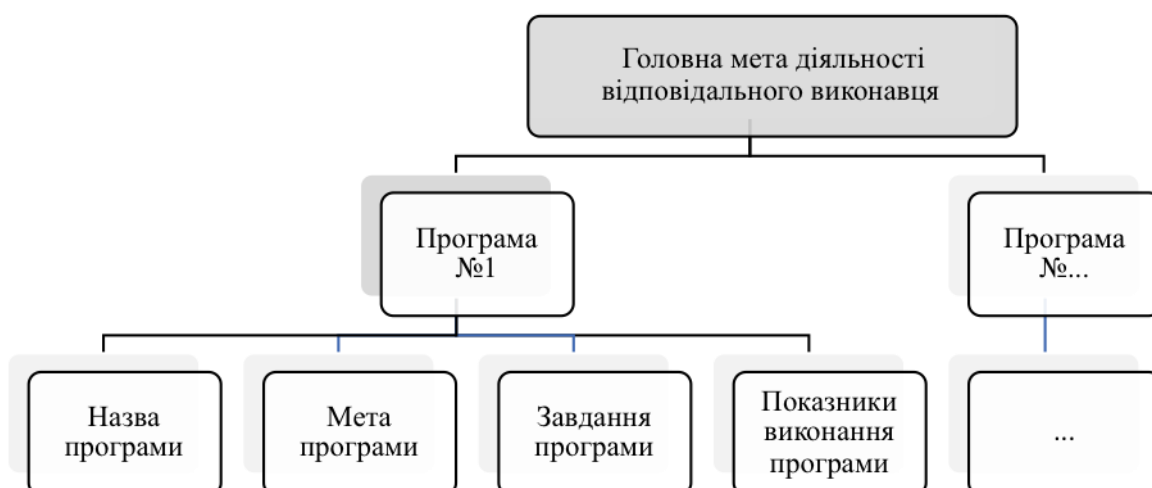

Рис. 3. Структура цільової програми

Таблиця 6

Групування результативних показників регіональних цільових програм

Група показників	Зміст показника
А. Показники затрат	Визначають обсяги та структуру ресурсів, які забезпечують виконання цільової програми
Б. Показники продукту	Статистичний показник, що визначає обсяг наданих послуг та виконаних робіт
В. Показники ефективності	Статистичний показник, що визначає співвідношення показника продукту до показника витрат
Г. Показники якості	Статистичний показник, який характеризує результати виконаної роботи та якість вироблених товарів (наданих послуг)

10. ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА «ЗДОРОВ'Я» НА 2023-2026 РОКИ

Таблиця 7

Цільова програма «Здоров'я» на 2023-2026 роки*

1. Назва програми: «Обласна цільова програма «Здоров'я»	
2. Головний розпорядник: Управлінні охорони здоров'я обласної державної адміністрації	
3. Головна мета діяльності головного розпорядника: Поліпшення демографічної ситуації, збереження і зміцнення здоров'я населення шляхом підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги з пріоритетним напрямом профілактики та лікування хронічних неінфекційних захворювань, найбільш значущих в соціально-економічному та медичинсько-демографічному плані класів і нозологічних форм хвороб.	
4. Відповідальні виконавці: Управління охорони здоров'я обласної державної адміністрації	
5. Законодавчі підстави для виконання бюджетної програми:	
5.1. Конституція України (Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР)	
5.2. Бюджетний Кодекс України (Закон України від 21.06.2001 № 2542-ІІІ.)	
5.3. Закон України «Про державний бюджет України»	
5.4 Закон України «Про основи охорони здоров'я в Україні» (Закон від 19.11.1992 року № 2801-ІІІ).	
6. Мета цільової програми: Створення умов для поширення доступності та підвищення якості екстреної медичної допомоги.	
7. Завдання цільової програми: Максимально збільшити процент мешканців, отримавши якісну екстрену медичну допомогу.	
8. Обсяг бюджетних призначень на здійснення завдань програми:	
9.1. З загального фонду – 163,9 млн грн	
9.2. Зі спеціального фонду – 0 тис. грн	
9.3. Всього по програмі – 163,9 млн грн	
9. Показники результативності бюджетної програми: показник, одиниця виміру, джерело інформації	
9.1. Показники витрат:	
- кількість установ, од. (свідоцтво про державну реєстрацію)	1
- кількість штатних одиниць, од. (штатний розпис)	121,25
- з них лікарів, од. (штатний розпис)	15,0
- кількість автомобілів, од.	10
- кількість населення, од. (статистичні данні)	86792
9.2. Показники продукту:	
- кількість виїздів, од.	26080
- з них необґрунтованих, од.	765
- кількість обслугованих осіб, од.	28000
- кількість осіб, що зможуть отримати допомогу, од.	25295
9.3. Показники ефективності:	
- середня вартість 1 виклику по медикаментах, грн. (кількість обслуговуючих осіб)	1,5
- кількість виїздів на 1 автомобіль, од. (кількість виїздів / кількість автомобілів)	2608
9.4. Показники якості:	
- рівень звернення за допомогою на 1000 населення, одиниць (кількість осіб, що обслужені x 1000 / кількість населення)	326,6
- динаміка відсотку необґрунтованих викликів, % (кількість необґрунтованих викликів / кількість виїздів x 100) – (-2,9);	2,9

- час доїзду карети до місця виклику, хвилин	15
- відсоток отримавши допомогу з числа обслугованих, % (кількість отримавших допомогу / кількість обслуговування x 100)	90,3
10. Загальний порядок та терміни моніторингу та оцінки фінансових та результативних показників програми: Моніторинг бюджетної програми здійснюється всіма відповідальними виконавцями цільової програми за відповідною структурою в частині фінансових показників (обсягів асигнувань на виконання бюджетної програми) и результативних показників	

*Складено автором